

Узагальнення судової практики застосування господарськими судами Північного апеляційного округу положень Господарського процесуального кодексу України у 2022 - 2023 роках

На виконання пункту 4.2 Плану роботи Північного апеляційного господарського суду на перше півріччя 2024 року вивчено та узагальнено судову практику застосування господарськими судами Північного апеляційного округу положень Господарського процесуального кодексу України у 2022 – 2023 роках.

Для проведення узагальнення вивчено процесуальні документи, прийняті місцевими господарськими судами апеляційного округу, Північним апеляційним господарським судом, Касаційним господарським судом у складі Верховного Суду (далі – КГС ВС), а також Великою Палатою Верховного Суду (далі – ВП ВС), об'єднаною палатою Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (далі – ОП КГС).

Метою здійснення даного узагальнення є необхідність з'ясування проблемних питань, що виникають під час застосування норм процесуального права, розбіжностей його застосування, запобігання повторюваності судових помилок, формування єдиної судової практики.

У даному узагальненні використовувались наступні скорочення: Цивільний кодекс України (далі – ЦК України); Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України); Господарський кодекс України (далі – ГК України); Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК України).

Визначення юрисдикції спорів

Предметна та суб'єктна юрисдикція господарських судів

Порушення порядку визначення юрисдикції було однією із підстав скасування судових рішень місцевих судів у звітному періоді. Господарськими судами допускались помилки щодо визначення юрисдикції, що ставало підставою скасування судових рішень.

За результатами аналізу судової практики встановлено порушення місцевими господарськими судами порядку визначення предметної та суб'єктної юрисдикції, критерій розмежування судової юрисдикції.

Предметна юрисдикція – це розмежування компетенції цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних судів. Кожен суд має право розглядати і вирішувати тільки ті справи (спори), які віднесені до їх відання законодавчими актами, тобто діяти в межах встановленої компетенції.

При визначенні предметної юрисдикції справ суди повинні виходити із суті права та/або інтересу, за захистом якого звернулася особа, заявлених вимог, характеру спірних правовідносин, змісту та юридичної природи обставин у справі (вказаний висновок викладено в постанові ВП ВС від 30.06.2020 у справі № 927/999/19).

Критеріями розмежування судової юрисдикції, тобто передбаченими законом умовами, за яких певна справа підлягає розгляду за правилами того чи іншого виду судочинства, є суб'єктний склад правовідносин, предмет спору та характер спірних матеріальних правовідносин у їх сукупності. Крім того, таким критерієм може бути пряма вказівка в законі на вид судочинства, у якому розглядається визначена категорія справ.

Наприклад, порядок вирішення колективних трудових спорів визначено Законом України "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)".

У справі № **917/1594/21** Господарський суду міста Києва рішенням від 20.12.2022, залишеним без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 06.04.2023, у позові про зобов'язання укласти колективний трудовий договір відмовив. Проте, КГС ВС постановою від 15.08.2023 рішення та постанову скасував, провадження у справі закрит на підставі пункту 1 частини першої статті 231 ГПК України.

Касаційний суд зазначив, що суди не врахували, що ГПК України не передбачено положень, які би віднесли спір у цій справі до таких, що підвідомчі господарським судам, оскільки колективні трудові спори – це спори між найманими працівниками, трудовим колективом (профспілкою) і власником чи уповноваженим ним органом, в яких йдеться про зіткнення інтересів сторін трудових правовідносин, і порядок вирішення таких спорів визначено Законом України "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)".

Спори, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності юридичної особи, є корпоративними у розумінні пункту 3 частини першої статті 20 ГПК України незалежно від того, чи є позивач акціонером (учасником) юридичної особи, і мають розглядатися за правилами ГПК України (постанова ВП ВС від 10.09.2019 у справі № 921/36/18).

У справі № **908/933/22** за позовом Приладишева В.М до Запорізької обласної ради про визнання незаконними та скасування пунктів рішення Запорізької обласної ради "Про припинення комунального підприємства "Готель Україна" Запорізької обласної ради шляхом приєднання до комунального підприємства "Універс" Запорізької обласної ради" (порушенням порядку припинення комунального підприємства та у зв'язку з цим порушенням прав позивача, як директора припиненого комунального підприємства) місцевий суд закрит провадження на підставі пункту 1 частини першої статті 231 ГПК України, з огляду на те, що цей спір спрямований на захист трудових прав позивача, а тому має розглядатись в порядку цивільного судочинства згідно з приписами статті 19 ЦПК України.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 13.02.2023 скасував ухвалу Господарського суду міста Києва від 01.11.2022, справу направив до суду першої інстанції для продовження розгляду з огляду на таке.

Апеляційним судом встановлено, що комунальне підприємство "Готель "Україна" Запорізької обласної ради є підпорядкованим, підзвітним та підконтрольним Запорізькій обласній раді, а відповідно до чинного законодавства приймає рішення про припинення діяльності підприємства.

Запорізька обласна рада у спірних правовідносинах діяла як засновник юридичної особи, а тому оспорюване рішення в цьому випадку є рішенням власника корпоративних прав (засновника), комунальної установи, необхідним для здійснення відповідних реєстраційних дій щодо припинення діяльності закладу.

Таким чином, оскаржуване рішення прийнято в межах повноважень Запорізької обласної ради та є розпорядчим документом щодо власності територіальної громади, який передбачає індивідуалізовані приписи щодо припинення конкретної юридичної особи, є необхідним для вчинення реєстраційних дій з припинення юридичної особи й після реалізації вичерпує свою дію.

Отже, враховуючи суть спору та суб'єктний склад спірних правовідносин, суд першої інстанції безпідставно закриття у справі на підставі пункту 1 частини першої статті 231 ГПК України, яка має вирішуватися судами за правилами ГПК України.

КГС ВС постановою від 13.04.2023 постанову апеляційного суду залишив без змін.

У справі № 927/630/22 до суду було подано заяву про забезпечення позову до його пред'явлення (зупинити дію пунктів рішення сільської ради про припинення діяльності загальноосвітніх шкіл шляхом реорганізації). Господарський суду Чернігівської області ухвалою від 26.08.2022 у задоволенні заяви відмовив.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 01.12.2022 ухвалу місцевого суду скасував, провадження у справі закриття на підставі пункту 1 частини першої статті 231 ГПК України, оскільки спір не підлягає вирішенню в порядку господарського судочинства.

Апеляційний суд зазначив, що в даному випадку прийняття рішень щодо управління закладами загальної середньої освіти є як реалізацією державної політики у сфері освіти, так і виконанням від імені територіальної громади управлінської функції у сфері управління закладами освіти шляхом прийняття відповідних нормативних актів, а відтак - є актом органу місцевого самоврядування як суб'єкта владних повноважень у розумінні статті 4 КАС України.

Оскаржуване рішення впливає на таке важливе конституційне право заявника, як право на освіту, передбачене статтею 53 Конституції України, що є безумовною підставою для врахування думки територіальної громади при прийнятті таких рішень.

Звертаючись із заявою про забезпечення позову до його подачі, заявник вказувала на порушення сільською радою ряду нормативно-правових актів при прийнятті оскаржуваного рішення, а також на порушення інтересів територіальної громади в цілому та безпосередньо її неповнолітніх дітей в інтересах яких вона звернулася до господарського суду.

Оскільки предметом спору в цій справі є рішення органу місцевого самоврядування, прийняте на виконання від імені територіальної громади функції управління закладами освіти, і таке рішення впливає не лише на права та інтереси заявника як члена територіальної громади та її неповнолітніх дітей в інтересах яких вона звернулася до суду, а й на інтереси територіальної громади в цілому, даний спір, зокрема, заява про забезпечення позову до його пред'явлення підлягає вирішенню за правилами та в порядку адміністративного судочинства, а не господарським судом.

У касаційному порядку постанова апеляційного суду не переглядалася.

З огляду на положення частини першої статті 20 ГПК України, а також статей 4, 45 цього Кодексу для визначення юрисдикції господарського суду щодо розгляду конкретної справи має значення суб'єктний склад саме сторін правочину та наявність спору, що виник у зв'язку зі здійсненням господарської діяльності. Вирішення питання про юрисдикційність спору залежить від того, **чи виступає фізична особа - сторона у відповідних правовідносинах - як суб'єкт господарювання та від визначення цих правовідносин як господарських.**

Визначення позивачем суб'єктного складу учасників спору, як фізичних осіб за відсутності ознак господарського характеру спірних відносин, та якщо спір не стосується корпоративних, приватизаційних, чи відносин банкрутства, свідчить про цивільно-правовий характер спору, який підлягає вирішенню судом цивільної юрисдикції.

Господарський суд міста Києва ухвалою від 30.11.2022 у справі № 910/13049/22 повернув без розгляду позов Роберта Чарльза Гіббінса про стягнення солідарно з відповідачів грошових коштів, які були сплачені ним пані Новицькій І.Б. за послуги щодо залучення інвестицій та за надання консультаційних послуг на підставі пункту 2 частини п'ятої статті 174 ГПК України (порушено правила об'єднання позовних вимог).

Однак, апеляційний суд зазначив, що даний спір не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства: позивач, як фізична особа, звернувся до господарського суду з позовом до відповідачів-1, 2, як фізичних осіб. При цьому ні позивач, ні відповідачі-1, 2 не є підприємцями, зазначений спір не

стосується корпоративних чи приватизаційних відносин, не ґрунтується на відносинах забезпечення виконання основного зобов'язання та не пов'язаний з банкрутством жодного з учасників. А тому поданий спір не відноситься до числа спорів відповідно до статті 20 ГПК України, в яких стороною може бути фізична особа. Відповідно, у даному випадку спір має бути розглянутий в порядку ЦПК України судом цивільної юрисдикції, оскільки позивач та відповідачі-1, 2 є фізичними особами, а спірні відносини не мають господарського (підприємницького) характеру.

Неправильно визначивши судову юрисдикцію даного спору, місцевий суд порушив норми процесуального права та безпідставно повернув позовну заяву позивачеві, замість відмови у відкриття провадження у справі за правилами господарського судочинства.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 15.02.2023 скасував ухвалу місцевого суду та направив до Господарського суду міста Києва на стадію вирішення питання про відкриття провадження у справі.

КГС ВС постановою від 03.08.2023 постанову апеляційного суду залишив без змін.

Спори за позовом фізичної особи, яка не є членом ОСББ, при оскарженні рішення ОСББ, не є такими, що виникають з корпоративних відносин, та не підлягають розгляду в порядку господарського судочинства.

У справі № 910/18499/21 Господарський суд міста Києва рішення від 09.11.2022, залишеним без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 05.04.2023, позов задовольнив повністю та визнав недійсним рішення загальних зборів ОСББ в частині затвердження кошторису витрат на утримання та обслуговування паркінгу.

Суди розглянули дану справу за правилами господарського судочинства. Проте, КГС ВС постановою від 09.11.2023 рішення та постанову скасував, провадження у справі закрити на підставі пункту 1 частини першої статті 231 ГПК України.

Касаційний суд вказав, що суди помилково поширили на власників паркомісць права співвласників багатоквартирного будинку. Оскільки позивач у справі – фізична особа власниця паркомісця, не є співвласником майна багатоквартирного будинку, не є членом Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, на балансі якого перебуває паркінг, і відповідно не є носієм корпоративних прав, зокрема на участь в управлінні Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, тому спір про оскарження рішення загальних зборів Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку про визначення розміру внесків на утримання та обслуговування підземного паркінгу підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Справи у спорах, що виникають із земельних відносин, в яких беруть участь суб'єкти господарської діяльності, проте предмет спору в яких безпосередньо стосується прав і обов'язків фізичних осіб, підлягають розгляду за правилами цивільного судочинства (постанова ВП ВС від 15.05.2018 у справі № 911/4144/16, від 01.10.2019 у справі № 911/2034/16).

У справі № 920/155/22 позивач просив припинити право оренди та скасувати рішення державного реєстратора про державну реєстрацію права оренди відповідача-1 стосовно земельної ділянки, власниками якої є фізичні особи. Отже у даній справі спір виник щодо права оренди земельної ділянки, власниками якої були фізичні особи.

Так, Господарський суд Сумської області ухвалою від 12.09.2022 закриття провадження у справі на підставі пункту 1 частини першої статті 231 ГПК України, зазначивши, що спір стосується захисту цивільного права, зокрема, впливає із договірних відносин, є приватноправовим і за суб'єктним складом має розглядатися за правилами цивільного судочинства, оскільки його вирішення впливає на права та обов'язки фізичних осіб – власників земельної ділянки.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 01.03.2023 ухвалу скасував та передав справу на розгляд до місцевого суду, оскільки дійшов висновку, що дана справа підлягає вирішенню в порядку господарського судочинства. Суд апеляційної інстанції виходив з того, що позивач не визначив фізичних осіб – орендодавців земельної ділянки співвідповідачами у цій справі. Тож, посилаючись на право позивача на визначення суб'єктного складу сторін та осіб, які, на його думку, порушують його права та інтереси, беручи до уваги відсутність у суду права за власною ініціативою залучати співвідповідача у справі, суд апеляційної інстанції вважав висновки суду першої інстанції про наявність підстав для закриття провадження у цій справі помилковими.

КГС ВС у постановою від 10.05.2023 постанову апеляційного суду скасував, ухвалу місцевого суду залишив в силі, оскільки апеляційний суд не врахував, що відсутність позовних вимог до фізичних осіб власників – орендодавців спірної земельної ділянки не змінює суб'єктного складу правовідносин щодо користування земельною ділянкою, з приводу яких виник спір, помилково ототожнив суб'єктний склад сторін спірних правовідносин та сторін у справі, а тому дійшов хибного висновку про можливість розгляду цього спору в порядку господарського судочинства, а не цивільного.

Аналогічну правову позицію висловила ВП ВС також у постановах від 12.11.2019 у справі № 920/40/19, від 27.11.2019 у справі № 675/33/19 та від 04.02.2020 у справі № 910/7781/19.

З аналогічних підстав у справі № 920/343/22 КГС ВС постановою від 10.05.2023 постанову Північного апеляційного господарського суду від 13.02.2023 скасував, а ухвалу Господарського суду Сумської області від

12.09.2022 залишив в силі; у справі № 925/352/22 КГС ВС постановою від 23.05.2023 постанову Північного апеляційного господарського суду від 13.02.2023 скасував, а ухвалу Господарського суду Сумської області від 14.09.2022 залишив в силі.

Відмова у відкритті провадження або закриття провадження у справі з підстав того, що спір не підлягає вирішенню в порядку господарського судочинства, **не може позбавити позивача права на судовий захист.**

У справі № 910/3022/22 Північний апеляційний господарський суд постановою від 15.02.2023 рішення Господарського суду міста Києва від 30.08.2022 скасував та прийняв нове рішення, яким закриття провадження.

Апеляційний суд дійшов висновку про закриття провадження у справі на підставі Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" з огляду на ймовірне подвійне стягнення, керуючись при цьому пунктом 1 частини першої статті 231 ГПК України, відповідно до якого господарський суд закриває провадження у справі, якщо спір не підлягає вирішенню в порядку господарського судочинства.

КГС ВС постановою від 27.04.2023 постанову Північного апеляційного господарського суду від 15.02.2023 скасував, справу передав на розгляд до апеляційного суду, оскільки апеляційний господарський суд не звернув належної уваги на процесуальні вимоги, визначені частиною другою статті 231 ГПК України, та не роз'яснив позивачеві, суд якої юрисдикції має розглядати цей спір.

Верховний Суд звернув увагу, що у даному випадку закриття провадження у справі з підстав, якими керувався апеляційний суд, порушує право позивача на судовий захист, фактично є відмовою в судовому захисті. Внаслідок закриття провадження у справі позивач був позбавлений права на справедливий суд через неправильне тлумачення апеляційним судом норм процесуального законодавства, за відсутності прямих обґрунтованих перешкод для звернення до суду за захистом та одержання своєчасного судового захисту.

А у справі № 911/2509/22 за позовом ТОВ "Асап-Мед" (далі – позивач) до ОСББ "Клубний будинок "Олімпія" (далі – відповідач) про зобов'язання вчинити певні дії та стягнення 25 772 грн Господарський суд Київської області ухвалою від 07.12.2022 відмовив у відкритті провадження, на підставі пункту 1 частини першої статті 175 ГПК України, оскільки вказана позовна заява не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 14.02.2023 ухвалу Господарського суду Київської області від 07.12.2022 скасував, справу передав до місцевого суду для вирішення питання про відкриття провадження у справі з огляду на наступне.

Позивач звернувся з позовом про визнання протиправними дій, зобов'язання вчинити певні дії та стягнення матеріальної шкоди задля виконання вимог законодавства щодо розміщення контейнерів (конструкції) та контейнерів для збирання сміття та побутових відходів. Таким чином, виникнення спірних правовідносин обумовлено протиправними, на думку позивача, діями відповідача щодо розміщення контейнерів (конструкції) та контейнерів для збирання сміття та побутових відходів.

Враховуючи правову позицію, викладену ВП ВС у постанові від 02.02.2021 у справі № 906/1308/19, та з огляду на заявлені вимоги, предмет та характер спірних правовідносин, спір у справі, що переглядається, виник стосовно прав і обов'язків позивача щодо користування та розпорядження спільним майном як співвласника багатоквартирного будинку, учасника правовідносин з надання житлово-комунальних послуг та має вирішуватися в порядку цивільного судочинства.

Водночас, ухвалою районного суду вже було відмовлено у відкритті провадження та зазначено, що даний спір підлягає розгляду в порядку господарського судочинства. Отже, відмова місцевим судом у відкритті провадження у даній справі, що переглядається, позбавляє права особи на звернення до суду, гарантоване Конституцією України та поставить під загрозу сутність гарантованого Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод права позивача на доступ до суду та на ефективний засіб юридичного захисту.

З огляду на існування юрисдикційного конфлікту, з метою забезпечення права позивача на доступ до суду та на ефективний засіб юридичного захисту, апеляційний суд вважав, що дана справа має бути розглянута за правилами господарського судочинства лише тому, що позивачу має бути забезпечено доступ до правосуддя, навіть в іншому, ніж це передбачено законом, судочинстві, оскільки перешкоди до розгляду в належному (цивільному) судочинстві виникли у зв'язку з процесуальною діяльністю суду.

У касаційному порядку постанова апеляційного суду не переглядалася.

Територіальна юрисдикція (підсудність)

Частинами **першою, другою статті 27 ГПК України** передбачено, що позов пред'являється до господарського суду за місцезнаходженням чи місцем проживання відповідача, якщо інше не встановлено цим Кодексом. Для цілей визначення підсудності відповідно до цього Кодексу місцезнаходження юридичної особи та фізичної особи-підприємця визначається згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

Відповідно до **частин першої статті 29 ГПК України** право вибору між господарськими судами, яким відповідно до цієї статті підсудна справа,

належить позивачу, за винятком виключної підсудності, встановленої статтею 30 цього Кодексу.

Позови у справах, що виникають з діяльності філії або представництва юридичної особи, а також відокремленого підрозділу органу державної влади без статусу юридичної особи, можуть пред'являтися також за їх місцезнаходженням (**частина третя статті 29 ГПК України**).

Згідно з **частиною п'ятою статті 29 ГПК України** позови у справах, що виникають з договорів, в яких визначено місце виконання або виконувати які через їх особливість можна тільки в певному місці, можуть пред'являтися також за місцем виконання цих договорів.

Правило територіальної підсудності, закріплене у частині п'ятій статті 29 ГПК України, є прикладом підсудності, яка застосовується для деяких позовів, особливий характер яких обумовлює доцільність надання позивачеві можливості пред'явити позов не лише в судах за місцем проживання відповідача, тобто у порядку застосування положень загальної територіальної підсудності, але і в інших судах.

Визначена **частиною п'ятою статті 29 ГПК України** підсудність за місцем виконання договору не залежить від сторін договору і можливої зміни ними свого місця проживання, не надає жодній із сторін переваг порівняно з іншою.

Водночас у справі **№ 920/418/22** про стягнення заборгованості за спожиту електричну енергію відповідно до договору про постачання Господарський суд Сумської області не врахував, що в даних правовідносинах у позивача було наявне право обирати суд, який має розглянути спір, або за місцезнаходженням відповідача відповідно до частини першої статті 27 ГПК України або за місцем виконання договору згідно з положеннями частини п'ятої статті 29 ГПК України.

Так, Господарський суд Сумської області ухвалою від 29.08.2022 вирішив передати справу за територіальною юрисдикцією (підсудністю) до Господарського суду Чернігівської області. Місцевим судом було зроблено висновок, що оскільки при встановленні підсудності позову визначальними є його предмет та підстави, у даній справі предметом спору є вимоги про стягнення заборгованості за договором, підстави для визначення підсудності справи у цьому спорі за вибором позивача згідно частини п'ятої статті 29 ГПК України відсутні.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 06.03.2023 ухвалу скасував, матеріали справи повернув до Господарського суду Сумської області для продовження розгляду.

Апеляційний суд зазначив, що спір заявлено щодо стягнення коштів, однак грошові вимоги виникли з правовідносин щодо поставленої та спожитої електричної енергії, а місцем виконання договору є місто Суми. Зважаючи, на визначення сторонами місця виконання основного зобов'язання у договорі та

предмету дослідження, в даних правовідносинах у позивача було наявне право обирати суд, який має розглянути спір, або за місцезнаходженням відповідача відповідно до частини першої статті 27 ГПК України або за місцем виконання договору згідно з положеннями частини п'ятої статті 29 ГПК України.

У касаційному порядку постановою апеляційного суду не переглядалася.

Відповідно до **частини п'ятою статті 30 ГПК України** спори, у яких відповідачем є міністерство чи інший центральний орган виконавчої влади, розглядаються місцевим господарським судом, юрисдикція якого поширюється на місто Київ, **незалежно від наявності інших визначених цією статтею підстав для виключної підсудності такого спору іншому господарському суду.**

Так, у справі № 910/15190/20 за позовом ТОВ "Арктика" (далі – позивач) до АТ "Державний ощадний банк України", Міністерства юстиції України, ДП "Сетам" про визнання акта та свідоцтва недійсними Північний апеляційний господарський суд постановою від 16.02.2022 скасував рішення суду Господарського суду міста Києва від 15.10.2021, справу передав до Господарського суду Київської області для розгляду по суті, виходячи з того, що рішення прийняте з порушенням правил територіальної юрисдикції (підсудності), оскільки позивач оспорує правомірність переходу права власності на нерухоме майно від боржника до стягувача у межах виконавчого провадження, тому, в силу вимог частини третьої статті 30 ГПК України, даний спір підлягає розгляду за місцезнаходженням спірного нерухомого майна, яке розташовано у Київській області.

Переглядаючи постанову апеляційної інстанції, касаційний суд вказав, що згідно з частиною п'ятою статті 30 ГПК України спори, у яких відповідачем є міністерство чи інший центральний орган виконавчої влади, розглядаються місцевим господарським судом, юрисдикція якого поширюється на місто Київ, незалежно від наявності інших визначених цією статтею підстав для виключної підсудності такого спору іншому господарському суду.

Враховуючи, що у даній справі Міністерство юстиції України є одним із відповідачів, до яких заявлено позовні вимоги, Північний апеляційний господарський суд при визначенні підсудності цього спору порушив приписи частини п'ятої статті 30 ГПК України у чинній на момент звернення з позовом редакції та прийняв оскаржувану постанову з порушенням правил територіальної юрисдикції (підсудності), помилково керуючись встановленим частиною третьої статті 30 ГПК України критерієм виключної підсудності спорів з приводу нерухомого майна.

КГС ВС постановою від 14.06.2022 постановою апеляційного суду скасував, справу направив до Північного апеляційного господарського суду для продовження розгляду.

Використання Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи для обміну документами в електронній формі

Відповідно до частини першої, четвертої статті 6 ГПК України у господарських судах функціонує Єдина судова інформаційно-комунікаційна система (далі – ЄСІТС). ЄСІТС відповідно до закону забезпечує обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Документи (в тому числі процесуальні документи, письмові та електронні докази тощо) можуть подаватися до суду, а процесуальні дії вчинятися учасниками справи в електронній формі з використанням ЄСІТС, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом. Процесуальні документи в електронній формі мають подаватися учасниками справи до суду з використанням ЄСІТС в порядку, визначеному Положенням про ЄСІТС та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів) (**частини п'ята та шоста статті 42 ГПК України**).

29.06.2023 Верховною Радою України прийнято Закон України № 3200-ІХ "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в ЄСІТС або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами" (далі Закон № 3200-ІХ). Цей Закон набрав чинності 21.07.2023.

Згідно з новою редакцією частини шостої статті 6 ГПК України (яка відповідно до Закону України № 3200-ІХ набула чинності з 18.10.2023) адвокати, нотаріуси, державні та приватні виконавці, арбітражні керуючі, судові експерти, органи державної влади та інші державні органи, органи місцевого самоврядування, інші юридичні особи реєструють свої електронні кабінети ЄСІТС або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в обов'язковому порядку. Інші особи реєструють свої електронні кабінети в ЄСІТС або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в добровільному порядку.

Процесуальні наслідки, передбачені цим Кодексом у разі звернення до суду з документом особи, яка відповідно до цієї частини зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не зареєструвала його, застосовуються судом також у випадках, якщо інтереси такої особи у справі представляє адвокат.

Якщо реєстрація електронного кабінету в ЄСІТС або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, суперечить релігійним переконанням особи, яка зобов'язана його зареєструвати відповідно до цієї частини, передбачені цим Кодексом процесуальні наслідки звернення до суду такою особою без реєстрації електронного кабінету у вигляді залишення її документа без руху, його повернення або залишення без розгляду не

застосовуються за умови, що особа заявила про такі обставини одночасно із поданням відповідного документа шляхом подання окремої обґрунтованої письмової заяви.

За змістом частини восьмої статті 6 ГПК України реєстрація в ЄСІТС або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, не позбавляє права на подання документів до суду в паперовій формі.

Особа, яка зареєструвала електронний кабінет в ЄСІТС або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, може подавати процесуальні, інші документи, вчиняти інші процесуальні дії в електронній формі виключно за допомогою ЄСІТС або її окремої підсистеми (модуля), що забезпечує обмін документами, з використанням власного електронного підпису, прирівняного до власноручного підпису відповідно до Закону України "Про електронні довірчі послуги", якщо інше не передбачено цим Кодексом.

Особливості використання електронного підпису в ЄСІТС або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, визначаються Положенням про ЄСІТС та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів).

ВП ВС у постанові від 13.09.2023 у справі № 204/2321/22, зокрема, зазначила, що **фізичні особи мають можливість подати процесуальні документи до суду:** 1) в письмовій формі; 2) в електронному вигляді з використанням сервісу "Електронний суд", розміщеного за посиланням: <https://cabinet.court.gov.ua/login>, з попередньою реєстрацією офіційної електронної адреси (електронного кабінету) та з використанням власного електронного підпису; 3) в електронній формі з використанням електронної адреси та засвідченням кваліфікованим електронним підписом.

Водночас **представник фізичних осіб – адвокат може звертатися до суду** із позовними та іншими заявами, скаргами та іншими документами: 1) в письмовій формі; 2) в електронному вигляді з використанням сервісу "Електронний суд" з попередньою реєстрацією офіційної електронної пошти (електронного кабінету) та використанням власного електронного підпису.

Так, у справі № 910/16507/23 суд першої інстанції помилково повернув позовну заяву Найдю М.М. з підстав подання її до суду електронною поштою, а не через сервіс "Електронний суд".

Північний апеляційний господарський суд постановою від 20.12.2023 ухвалу Господарського суду міста Києва від 30.10.2023 скасував, зазначивши, що звернення фізичної особи до суду через офіційну електронну адресу суду з процесуальним документом, підписаним електронним цифровим підписом, є належним та правомірним способом безпосереднього звернення до суду.

А у справі № 910/9714/22 адвокат, як представник позивачів-фізичних осіб надіслав позовну заяву електронною поштою з використанням

електронного цифрового підпису. Суд першої інстанції, з яким погодився суд апеляційної та касаційної інстанцій, таку позовну заяву повернув на підставі пункту 1 частини п'ятої статті 174 ГПК України.

Ухвала Господарського суду міста Києва від 30.09.2022 залишена без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 07.02.2023 та постановою КГС ВС від 23.10.2023.

Статтею 172 ГПК України передбачено обов'язок позивача, особи, яка звертається з позовом в інтересах іншої особи, до подання позовної заяви надіслати учасникам справи її копію та копії доданих до неї документів. Аналогічний обов'язок покладено на особу, яка подає апеляційну скаргу, статтею 259 ГПК України.

Таке надсилання може здійснюватися **в електронній формі** через електронний кабінет з урахуванням положень статті 42 цього Кодексу.

У справі № **910/7130/23** позивач звернувся до суду з позовною заявою через систему "Електронний суд". Однак, місцевий господарський суд ухвалою від 15.05.2023 повернув позовну заяву без розгляду, оскільки позивач не усунув недоліки – не надіслав копію позовної заяви відповідачу листом з описом вкладення.

При цьому суд першої інстанції відхилив посилення позивача на положення частини сьомої статті 42 ГПК України, зазначивши, що вона є загальною нормою відносно спеціальної норми, закріпленої в статті 172 ГПК України, та не прийняв до уваги додану до позовної заяви квитанцію про доставку документів до зареєстрованого електронного кабінету користувача ЄСІТС, оскільки така відправка була здійснена позивачем як фізичною особою.

Апеляційний суд з такими висновкам не погодився, постановою від 02.08.2023 ухвалу місцевого суду скасував, справу передав суду першої інстанції для продовження розгляду, вказавши таке.

Частина сьома статті 42 ГПК України є спеціальною нормою, що регулює порядок направлення учасником справи копій документів іншим учасникам справи, які мають офіційні електронні адреси, надаючи йому можливість направляти копії документів у електронній формі з використанням ЄСІТС.

Натомість необхідність направлення учасникам судового процесу процесуальних документів листом з описом вкладення саме засобами поштового зв'язку, у випадку наявності у них зареєстрованого електронного кабінету користувача ЄСІТС, фактично нівелює надане учасникам судового процесу право направляти копії документів іншим учасникам справи з використанням ЄСІТС в електронній формі.

Отже, з огляду на подання даної позовної заяви в електронній формі через систему "Електронний суд" до неї підлягали застосуванню положення спеціальної норми, закріпленої в частині сьомій статті 42 ГПК України.

КГС ВС постановою від 03.10.2023 постанову апеляційного суду залишив без змін.

Роздруківка електронного листування щодо надсилання апеляційної скарги на електронну адресу іншого учасника справи (не з використанням ЄСІТС) не є належним доказом виконання вимог статті 259 ГПК України.

У справі № 910/622/22 Північний апеляційний господарський суд повернув відповідачу без розгляду апеляційну скаргу на підставі частини другої статті 260, частини четвертої статті 174 ГПК України з огляду на те, що апелянт не усунув недоліки у повному обсязі апеляційної скарги, яку залишено без руху, а саме ненаданням доказів надсилання копії апеляційної скарги і доданих до неї документів листом з описом вкладення позивачу в установлений судом строк.

КГС ВС перевіrivши ухвалу Північного апеляційного господарського суду щодо повернення апеляційної скарги, встановивши, що наявності підстав для скасування оскаржуваного судового акту чи зміни відсутні, постановою від 04.10.2022 ухвалу Північного апеляційного господарського суду від 18.07.2022 у справі № 910/622/22 залишив без змін.

ВС зазначив що надана на виконання вимог ухвали апеляційного суду роздруківка електронного листування щодо надсилання копії апеляційної скарги на електронну адресу: clev.hel@gmail.com не свідчить про надсилання копії апеляційної скарги іншій стороні, в даному випадку позивачу, з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, а саме підсистеми "Електронний суд", що дозволяло б суду переконатись у дійсності такого надсилання, а також перевірити, який саме документ було надіслано цій стороні та встановити факт отримання нею такого направлення.

З огляду на наведене та враховуючи, що апелянт не усунув недоліки апеляційної скарги, зазначені в ухвалі суду про залишення апеляційної скарги без руху, а саме не надав доказів надсилання копії апеляційної скарги і доданих до неї документів листом з описом вкладення, як це визначено статтею 259 ГПК України, а також не скористався можливістю направити копію апеляційної скарги на офіційну електронну адресу позивача з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, а саме підсистеми "Електронний суд", ВС погодився з висновками апеляційного господарського суду, який діяв відповідно до вимог ГПК України та у межах повноважень, передбачених процесуальним законом, про наявність правових підстав для повернення апеляційної скарги.

З аналогічних підстав Північний апеляційний господарський суд ухвалою від 28.08.2023 повернув апеляційну скаргу скаргнику в справі № 910/9566/22.

Частина сьома статті 42 ГПК України чітко встановлює, що учасник справи, який подає документи до суду в електронній формі з використанням

електронного кабінету, звільняється від обов'язку надсилання копій документів учаснику справи, який відповідно до частини шостої статті 6 цього Кодексу зобов'язаний зареєструвати електронний кабінет, але не зареєстрував його.

Зокрема, у справі № 911/2453/23 до апеляційної скарги не було додано доказів надсилання копії апеляційної скарги відповідачу. Водночас відповідач, як юридична особа, зареєстрована за законодавством України, відповідно до частини шостої статті 6 ГПК України був зобов'язаний зареєструвати електронний кабінет, але не зробив цього. Тож, Північний апеляційний господарський суд ухвалою від 29.12.2023 відкрив апеляційне провадження та повідомив відповідача про необхідність реєстрації свого електронного кабінету в ЄСІТС.

Правила вручення судового рішення регламентовані положеннями статті 242 ГПК України.

Відповідно до частини п'ятої статті 242 ГПК України учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні, або якщо судове рішення було ухвалено поза межами судового засідання чи без повідомлення (виклику) учасників справи, копія судового рішення надсилається протягом двох днів з дня його складення у повному обсязі **в електронній формі шляхом надсилання до електронного кабінету** у порядку, визначеному законом, а в разі відсутності електронного кабінету – рекомендованим листом з повідомленням про вручення.

Надсилання копій судових рішень через "Електронний кабінет" в системі ЄСІТС відповідає приписам частин п'ятої, шостої статті 6 ГПК України та статті 242 ГПК України.

Такого висновку дійшов ВС, зокрема, у справі № 910/14088/21 (постановою КГС ВС від 02.11.2022 залишено без змін ухвалу Північного апеляційного господарського суду 19.05.2022 про повернення апеляційної скарги) та у справі № 921/56/23 (постановою КГС ВС від 12.10.2023 залишено без змін ухвалу Північного апеляційного господарського суду 04.08.2023 про відмову у відкритті апеляційного провадження).

Призначення судом експертизи

Відповідно до статті 1 Закону України "Про судову експертизу" судова експертиза - це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 99 ГПК України суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи призначає експертизу у справі за сукупності певних умов, зокрема, коли для з'ясування обставин, що мають значення для справи, необхідні спеціальні знання у сфері іншій, ніж право, без яких встановити відповідні обставини неможливо.

На час проведення судової експертизи, зупинення провадження у справі є правом господарського суду, що зумовлене неможливістю вирішення спору по суті за відсутності висновків про встановлення фактів, які можуть бути встановлені лише експертом.

Відповідно до **пункту 2 частини першої статті 228 ГПК України**, суд може за заявою учасника справи, а також з власної ініціативи зупинити провадження у справі у випадку призначення судом експертизи.

Судова товарознавча експертиза не належить до переліку тих, що здійснюються виключно державними спеціалізованими установами і законом дозволено залучення фахівця з відповідної галузі знань до проведення такої експертизи, а призначення судової експертизи є підставою для зупинення провадження у справі.

У справі № **910/2970/22** за позовом ТОВ "Інтерстрач Україна", ПАТ "Дніпровський Крохмалепатоковий комібнат", ПАТ "Інтеркорн Корн Просесінг Індастрі" до АМК України про визнання недійсним рішення АМК Господарський суд міста Києва ухвалою від 15.09.2022 призначив у справі судову товарознавчу експертизу, проведення якої доручив Київському науково-дослідному інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, направив матеріали справи до експертної установи та зупинив провадження у справі до повернення матеріалів справи. Ухвала Господарського суду міста Києва від 15.09.2022 про призначення судової товарознавчої експертизи набрала законної сили та є чинною.

До Господарського суду міста Києва надійшло клопотання експерта про необхідність залучення до проведення експертизи фахівців у галузі технології виробництва кондитерських виробів та харчових технологій, посилаючись на те, що усі питання ухвали від 15.09.2022 відносяться до компетенції спеціалістів у галузі технології виробництва кондитерських виробів та харчових технологій та не відносяться до спеціальних знань експертів КНІДСЕ. Експерт наголосив, що в межах проведення судової товарознавчої експертизи експертами можуть бути вирішені питання, які стосуються визначення за органолептичними показниками ідентифікаційних характеристик товару, їх призначення та галузь застосування (використання).

Господарський суд ухвалою від 05.05.2023 залучив до проведення судової товарознавчої експертизи фахівця Волощук Г.І., матеріали справи направив Київському НДІСЕ для проведення судової товарознавчої експертизи, призначеної ухвалою від 15.09.2022, зобов'язав Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України після проведення дослідження та підготовки письмового висновку направити належним чином засвідчені копії висновку сторонам у справі, попередив фахівця Волощук Г.І. про кримінальну відповідальність за статтями 384 та 385 КК України, провадження у справі зупинив до повернення матеріалів справи до суду після проведення судової товарознавчої експертизи.

Суд першої інстанції виходив з того, що судова товарознавча експертиза не належить до переліку тих, що здійснюються виключно державними спеціалізованими установами і законом дозволено залучення фахівця з відповідної галузі знань до проведення такої експертизи, а призначення судової експертизи є підставою для зупинення провадження у справі.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 08.08.2023 ухвалу Господарського суду міста Києва від 04.05.2023 залишив без змін.

У касаційному порядку постанова апеляційного суду не переглядалася.

Під час призначення судової експертизи суд має обґрунтовувати неможливість самостійно встановити обставини, які входять в предмет доказування у даній справі за результатами дослідження та оцінки наявних у ній доказів. Поставлення питань на вирішення експерта та перекладання функцій судового органу на експертну установу є неприпустимим.

У справі № 927/852/22 про стягнення заборгованості за добові небаланси природного газу Господарський суд Чернігівської області ухвалою від 31.01.2023 призначив судову економічну експертизу та на час проведення судової експертизи зупинив провадження.

Ухвала в частині призначення експертизи мотивована тим, що: існує відмінність між даними щодо фактичних обсягів природного газу, відібраних відповідачем з газотранспортної системи через точки виходу, взятих позивачем за основу у розрахунках, з даними щодо прийняття відповідачем у фізичних точках виходу з газотранспортної системи обсягів природного газу, вказаними в зведених актах приймання – передачі природного газу; потребує перевірки інформація щодо фактичних обсягів природного газу, поданих відповідачем до газотранспортної системи через точки входу, визначених в торгових сповіщеннях, номінаціях; встановлення правильності розрахунку маржинальної ціни потребує спеціальних знань у сфері іншій, ніж право.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 22.05.2023 ухвалу місцевого суду скасував, справу передав на розгляд до Господарського суду Чернігівської області, оскільки судом першої інстанції не було обґрунтовано неможливості самостійно встановити обставини, які входять в предмет доказування у даній справі за результатами дослідження та оцінки наявних у ній доказів. Поставлення питань на вирішення експерта є перекладанням функцій судового органу на експертну установу, що в своє чергу є неприпустимим. Для з'ясування обставин, що мають значення для справи, спеціальні знання не є необхідними. Таким чином, підстави для призначення судової експертизи у даному випадку відсутні.

У касаційному порядку постанова апеляційного суду не переглядалася.

Судова експертиза призначається лише у разі дійсної потреби у спеціальних знаннях для встановлення фактичних даних, що входять до

предмета доказування, тобто у разі, коли висновок експерта не можуть замінити інші засоби доказування. Якщо наявні у справі докази є взаємно суперечливими, їх оцінку в разі необхідності може бути здійснено господарським судом з призначенням відповідної судової експертизи. Питання про призначення судової експертизи повинно вирішуватися лише після ґрунтовного вивчення обставин справи і доводів сторін щодо необхідності такого призначення.

Недотримання порядку призначення та проведення судової експертизи має наслідком неприпустимого затягування судового процесу і призводить до порушення вимог статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

У наступній справі № 920/688/23 про дострокове розірвання договору оренди землі, повернення земельних ділянок Господарський суд Сумської області ухвалою від 27.09.2023 призначив у справі земельно-технічну експертизу та зупинив провадження на час проведення експертизи, оскільки предметом у даній справі є з'ясування законності використання відповідачем спірних земельних ділянок, а отже для з'ясування таких обставин необхідні спеціальні знання.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 29.11.2023 ухвалу Господарського суду Сумської області скасував, матеріали справи передав на розгляд до місцевого суду.

Апеляційний суд зазначив, що зі змісту оскаржуваної ухвали не вбачається обґрунтованість мотивів стосовно необхідності спеціальних знань, які потребують дослідженню судовим експертом у даній справі, зокрема з'ясування питання: стосовно відповідності фактичного користування відповідачем правоустановлювальним документам, документації із землеустрою на земельні ділянки та нормативно-правовим актам; щодо фактичного цільового призначення та використання земельних ділянок відповідачем, які є предметом позову; про відношення спірних земельних ділянок, орендарем яких є відповідач до ерозійно- та зсувонебезпечних земельних ділянок, а також чи потребують захисту спірні земельні ділянки від ерозій та інших деградуючих факторів, які є предметом дослідження експертною установою.

Питання, поставлені місцевим господарським судом входять до кола питань, що вирішуються у правовому полі та можуть бути з'ясовані судом першої інстанції шляхом дослідження доказів у справі під час її розгляду та не потребують спеціальних знань, як помилково зазначив суд першої інстанції.

Крім того, приймаючи оскаржувану ухвалу, місцевий господарський суд не навів обґрунтувань необхідності призначення у справі судової експертизи у відповідності до статті 99 ГПК України, оскільки не вказав, які саме спеціальні знання необхідні і чому таку перевірку не може здійснити суд.

Таким чином, призначення судової земельно-технічної експертизи у даному випадку не направлене на встановлення обставин, які входять до кола доказування, з'ясування яких потребуватиме спеціальних знань і на підставі яких суд має ухвалити рішення по суті спору, у зв'язку з чим висновки суду першої інстанції про призначення експертизи є хибними та не відповідають обставинам справи, а оскаржувана ухвала в частині такого призначення підлягає скасуванню.

КГС ВС ухвалою від 23.01.2024 відмовив у відкритті касаційного провадження на постанову апеляційного суду.

Забезпечення позову

Відповідно до положень **статті 136 ГПК України** господарський суд за заявою учасника справи має право вжити передбачених **статтею 137 цього Кодексу** заходів забезпечення позову.

Забезпечення позову допускається як до пред'явлення позову, так і на будь-якій стадії розгляду справи, якщо невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду.

Якщо позивач звертається до суду з немайною позовною вимогою, судові рішення, у разі задоволення якої, не вимагатиме примусового виконання, то в даному випадку не має взагалі застосуватися та досліджуватися така підстава вжиття заходів забезпечення позову, як достатньо обґрунтоване припущення, що невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду, а має застосовуватися та досліджуватися така підстава вжиття заходів забезпечення позову як достатньо обґрунтоване припущення, що невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду. У таких немайнових спорах має досліджуватися, чи не призведе невжиття заявленого заходу забезпечення позову до порушення вимоги щодо справедливого та ефективного захисту порушених прав, зокрема, чи зможе позивач їх захистити в межах одного цього судового провадження за його позовом без нових звернень до суду. Аналогічна позиція викладена в постанові ОП КГС від 16.08.2018 у справі № 910/1040/18.

За результатами проведеного аналізу можна зробити висновок, що вживаючи заходи забезпечення позову, суди вірно здійснювали оцінку обґрунтованості доводів заявника щодо необхідності вжиття відповідних заходів; вірно досліджували такі підстави вжиття заходів забезпечення позову, як достатньо обґрунтоване припущення, що невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду та може істотно

ускладнити чи унеможливити ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача.

У справі № 910/1168/22 Господарський суд міста Києва ухвалою від 10.02.2022 заяву ТОВ "Запорізький титано-магнієвий комбінат" (далі – позивач) про забезпечення позову задовольнив. Заборонив ДП "Укрінтеренерго" (далі – відповідач), ПАТ "Запоріжжяобленерго" (далі – третя особа) вчиняти будь-які дії з припинення та/або обмеження постачання та/або розподілу (передачі) електричної енергії та/або відключення від електропостачання ТОВ "Запорізький титано-магнієвий комбінат".

Постановляючи дану ухвалу, суд першої інстанції вказав, що забезпечення позову у вигляді заборони відповідачу та третій особі вчиняти дії щодо припинення постачання електричної енергії позивачу є необхідним, оскільки до вирішення судом питання правомірності вимог ДП "Укрінтеренерго" щодо припинення електропостачання, застосування саме такого заходу забезпечить безперервну виробничу діяльність металургійного підприємства та убезпечить від можливих катастрофічних наслідків екологічного та техногенного характеру, що загрожують життю і здоров'ю людей; позивач не нестиме додаткових витрат, що безпосередньо пов'язані з припиненням постачання електричної енергії.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 09.08.2022 ухвалу місцевого суду залишив без змін.

Апеляційний господарський суд також зазначив, що з огляду на наявність між сторонами спору стосовно правомірності виставлення відповідачем вимог про відключення позивача від електропостачання, враховуючи, що позивач в обґрунтування позовних вимог посилається на незаконність вчинених відповідачем дій щодо припинення електроживлення електроустановок споживача, дані заходи забезпечення позову є цілком співмірними та адекватними.

Оскільки обранням належного заходу забезпечення позову дотримується принцип співвіднесення виду заходу забезпечення позову із вимогами заявника, чим врешті досягаються: збалансованість інтересів сторін та інших учасників судового процесу під час вирішення спору, фактичне виконання судового рішення в разі задоволення позову та, як наслідок, ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача без порушення або безпідставного обмеження при цьому прав та охоронюваних інтересів інших учасників справи, суд першої інстанції дійшов до вірного висновку про задоволення поданої позивачем заяви про забезпечення позову.

В той же час, невжиття відповідних заходів забезпечення позову утруднить можливість для позивача вчиняти дії, направлені на відновлення стану, який існував до порушення його прав. Тобто, існує обґрунтоване припущення про реальну та дійсну загрозу невиконання чи ускладнення

виконання можливого рішення суду, що було доведено позивачем у заяві про забезпечення позову.

У даному випадку невжиття заходів забезпечення позову може мати наслідком заподіяння шкоди правам, свободам та інтересам позивача та ускладнить їх відновлення, що відповідає меті застосування правового інституту забезпечення позову. Застосування таких заходів забезпечення позову до вирішення спору судом відповідає предмету заявленого позову та, водночас, вжиття таких заходів не зумовлює фактичного вирішення спору по суті, а спрямовано виключно на збереження існуючого становища до розгляду справи по суті позовних вимог.

У касаційному порядку постанова апеляційного суду не переглядалася.

Невжиття заходів забезпечення позову може істотно ускладнити ефективний захист або поновлення порушених прав або інтересів заявника, за захистом яких він має намір звернутися до суду.

У справі № 910/21840/21 позивач звернувся до Господарського суду міста Києва з заявою про забезпечення позову до подання позовної заяви (позивач зазначав, що має намір звернутися з позовною заявою про визнання протиправним та скасування наказу Міністерства юстиції України), в якій просить суд вжити заходи забезпечення позову шляхом заборони Міністерству юстиції України здійснювати виконання наказу Міністра юстиції України.

Господарський суд міста Києва ухвалою від 04.01.2022, залишеною без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 13.06.2022, заяву про забезпечення позову до пред'явлення позовної заяви задовольнив. Заборонив Міністерству юстиції України здійснювати виконання наказу Міністра юстиції України.

Суди дійшли висновку про те, якщо на підставі оспорюваного наказу будуть внесені зміни до інформації, яка міститься у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців та громадських формувань стосовно третьої особи, то до закінчення розгляду справи частка позивача у статутному капіталі третьої особи може бути відчужена на користь інших осіб, а державним реєстратором юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань будуть вчинені нові реєстраційні дії щодо державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань.

У такому випадку захистити або поновити свої права в межах одного судового провадження без нових звернень до суду заявник не зможе, що істотно ускладнить ефективний захист та поновлення його порушених чи оспорюваних прав та інтересів, за захистом яких він має намір звернутися до суду з позовом.

КГС ВС постановою від 03.10.2022 ухвалу Господарського суду міста Києва від 04.01.2022 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 13.06.2022 залишив без змін, оскільки невжиття зазначених заходів забезпечення позову може істотно ускладнити ефективний захист або поновлення порушених корпоративних прав або інтересів заявника, за захистом яких він має намір звернутися до суду.

З аналогічних підстав у справі № 911/172/22 КГС ВС постановою від 12.09.2022 ухвалу Господарського суду Київської області від 12.01.2022 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 02.06.2022 залишив без змін, оскільки невжиття заходів забезпечення позову може призвести до порушення прав позивача (як акціонера ПАТ "Білоцерківська ТЕЦ") на ефективний судовий захист в межах одного судового провадження.

Наступним прикладом є справа № 910/3268/22 за позовом Компанії до АТ "Банк Альянс" (далі – Банк) про стягнення 1 717 000 000 грн. за банківською гарантією, третя особа – ТОВ "Юнайтед Енерджі" (далі – ТОВ/третя особа), та за позовом третьої особи – ТОВ до Компанії, Банку про визнання банківської гарантії такою, що не підлягає виконанню. Господарський суд міста Києва ухвалою від 05.07.2022, залишеною без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 14.09.2022, заяву ТОВ про забезпечення позову задовольнив: заборонив Банку здійснювати будь-які виплати за Банківською гарантією по вимогам Компанії до набрання законної сили судовим рішенням у даній справі.

Місцевий суд та суд апеляційної інстанції, зазначили, що предметом спору за позовом третьої особи є немайна вимога ТОВ про захист його прав шляхом визнання банківської гарантії такою, що не підлягає виконанню.

У випадку невжиття заходів забезпечення позову, гарант (Банк) може у безспірному порядку перерахувати на користь бенефіціара (Компанії) суму Банківської гарантії, яка є предметом позовних вимог за первісним позовом у цій справі, а відтак ефективний захист у даному судовому процесі за позовом третьої особи втрачає свій зміст, оскільки виплата коштів гарантом за Банківською гарантією, яка є предметом позовних вимог за позовом третьої особи, під час розгляду цього спору знівелює значення судового рішення у випадку задоволення позову Товариства. У такому випадку для ефективного захисту своїх прав та законних інтересів Товариству необхідно буде ініціювати новий судовий спір про стягнення з бенефіціара безпідставно отриманих грошових коштів (стаття 1212 ЦК України).

Водночас у разі сплати гарантом на користь бенефіціара грошових коштів за Банківською гарантією гарант набуває право на зворотну вимогу (регрес) до боржника (принципала) в межах суми, сплаченої ним за гарантією кредиторів, якщо інше не встановлено договором між гарантом та боржником, і, оскільки Товариством не визнається законність вимог Компанії, то ним не

будуть задоволенні регресні вимоги гаранта, у зв'язку з чим останнім будуть нараховуватись штрафні санкції у вигляді пені та штрафу за порушення принципалом зобов'язання щодо відшкодування гаранту витрат за Банківською гарантією.

Отже, невжиття заходів забезпечення позову в даній справі зумовить нарахування штрафних санкцій, відповідальність за які буде покладено на Товариство (третю особу, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета позову), та зумовить виникнення інших судових спорів, що, у свою чергу, не відповідає принципам господарського судочинства та ефективному захистові порушеного права.

Обраний заявником захід забезпечення позову є тимчасовим, на період вирішення спору по суті, та має на меті зупинення вчинення на час розгляду справи дій, які матимуть відповідні юридичні наслідки у вигляді ускладнення чи унеможливлення ефективного захисту або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів заявника, за захистом яких він звернувся до суду.

КГС ВС постановою від 13.12.2022 ухвалу Господарського суду міста Києва від 05.07.2022 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 14.09.2022 залишив без змін.

Однак, траплялись випадки, коли суди, вживаючи заходи забезпечення позову: не здійснювали оцінки обґрунтованості доводів заявника щодо необхідності вжиття відповідних заходів, яке повинне полягати у доказуванні фактичних обставин, з якими пов'язуються застосування певного виду забезпечення позову; вживали заходи забезпечення позову, які не передбачені чинним законодавством або були тотожними до позовних вимог у справі.

Перелік заходів забезпечення позову, визначений **частиною першою статті 137 ГПК України**, не є вичерпним. Зокрема, пункт 10 вказаної норми передбачає інші заходи у випадках, передбачених законами, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Водночас у справі **№ 910/2281/22** за позовом про скасування наказу Міністерства юстиції України Господарський суд міста Києва, задовольняючи заяви про забезпечення позову шляхом зупинення дії наказу Міністерства юстиції України, не врахував, що такий захід не належить до вичерпного переліку заходів забезпечення позову згідно з частиною першою статті 137 ГПК України, прямо не передбачений ані процесуальним законом, ані іншим Законом України (міжнародним договором, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України), як цього вимагають положення пункту 10 частини першої статті 137 ГПК України.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 07.09.2022 ухвалу Господарського суду міста Києва від 23.06.2022 скасував, у задоволенні

заяв про забезпечення позову відмовив, зазначивши, що згідно з висновками ОП КГС, які містяться у постанові від 15.07.2022 у справі № 910/4445/21, у спорі про скасування наказу Міністерства юстиції України зрозумілим, самодостатнім та передбаченим Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань" заходом забезпечення позову є заборона вчинення реєстраційних дій.

КГС ВС постановою від 21.12.2022 постанову апеляційного суду залишив без змін.

Наступним прикладом є справа **№ 910/6804/23** за позовом Козелкової І.Л. до Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку "Володимирська, № 49А" (далі – ОСББ) про визнання недійсними рішень загальних зборів співвласників, в якій Господарський суд міста Києва ухвалою від 08.05.2023 заяву позивача про забезпечення позову задовольнив, зупинив до вирішення спору по суті дію рішень загальних зборів.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 03.07.2023 ухвалу місцевого суду скасував та прийняв нове рішення, яким заяву про забезпечення позову залишив без задоволення.

Постанова апеляційного суду мотивована тим, що: такий вид заходу забезпечення позову як зупинення рішення загальних зборів ОСББ не передбачено частиною першою статті 137 ГПК України; посилань на інші закони чи міжнародні договори, якими би були передбачені заявлені заходи забезпечення позову заявник не навів; в оскаржуваній ухвалі також відсутні посилання на закон чи міжнародний договір, якими передбачено вжиття заходів забезпечення позову у вигляді зупинення дії рішення загальних зборів ОСББ.

КГС ВС постановою від 15.09.2023 постанову апеляційного суду залишив без змін.

Чинний ГПК України дозволяє застосування такого заходу забезпечення позову, як зупинення продажу (реалізації) майна, лише у випадку подання заявником позову про визнання права власності на це майно, або про виключення його з опису і про зняття з нього арешту, чітко визначеного пунктом 6 частини 1 статті 137 цього Кодексу, а не в разі подання будь-яких інших позовів, зокрема, позову про визнання недійсними результатів електронного аукціону (торгів) з реалізації арештованого майна.

Якщо такий захід забезпечення позову, як зупинення продажу (реалізації) майна, застосовується судом у межах розгляду позову про визнання права власності на це майно, або про виключення його з опису і про зняття з нього арешту та супроводжується припиненням, відкладенням, зупиненням чи іншим втручанням у проведення електронного аукціону (торгів), що в рамках примусового виконання судового рішення проводяться органом державної виконавчої служби/приватним виконавцем та/або ДП "Сетам", яким доручено

здійснення функцій з організації електронних торгів, то на правовідносини вжиття зазначеного заходу забезпечення позову на час підготовки та проведення електронних торгів не поширюється дія положень частини 12 статті 137 ГПК України, якими заборонено вжиття заходів забезпечення позову, спрямованих на будь-яке втручання в проведення публічних конкурсних процедур (їх припинення, відкладення, зупинення тощо), оскільки ані державний чи приватний виконавець, ані ДП "Сетам" не входять до чітко визначеного законодавцем суб'єктного складу учасників публічних конкурсних процедур (державний орган, орган місцевого самоврядування, призначений державним органом суб'єкт у складі комісії).

У справі № 910/5361/22 суди вжили заходи забезпечення позову, які не передбачені чинним законодавством (захід забезпечення позову, як зупинення продажу (реалізації) арештованого майна, в разі подання позову про визнання недійсними результатів електронного аукціону (торгів), **не відповідає імперативним положенням частини першої статті 137 ГПК України**).

Господарський суд міста Києва ухвалою від 04.07.2022, залишеною без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 21.12.2022, заяву про забезпечення позову (до подання позовної заяви про визнання недійсним електронного аукціону (торгів) з реалізації лоту стосовно нежитлової будівлі, а також визнання недійсним протоколу проведення аукціону (торгів)) задовольнив повністю, а саме зупинив реалізацію арештованого майна, заборонив вчиняти будь-які дії щодо нежитлової будівлі, заборонив здійснювати будь-які дії, спрямовані на відчуження нежитлової будівлі, заборонив будь-яким особам вчиняти будь-які дії, у тому числі реєстраційні, продажу, відчуження будівлі.

Місцевий суд та суд апеляційної інстанції дійшли висновку, що у випадку реалізації арештованого майна ТОВ "СКН "Сучасна комерційна нерухомість" (заявник/позивач) буде позбавлене можливості здійснити захист або поновлення своїх прав у межах одного судового провадження, відкритого за його позовом про визнання недійсними електронного аукціону (торгів) і протоколу, складеного за наслідком проведення аукціону, оскільки невжиття запропонованих заходів забезпечення позову може істотно ускладнити чи унеможливити ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів заявника, за захистом яких він має намір звернутися до суду. Адже оплата за лот перебуває у стані очікування, акт про проведення цих торгів не підписано і право власності на майно за переможцем ще не оформлено, тобто процедуру відчуження майна за результатами проведеного аукціону не завершено; запропонований заявником захід забезпечення позову не підпадає під передбачену частиною 12 статті 137 ГПК України заборону, оскільки в спірних правовідносинах ДП "Сетам" є особою, яка здійснює лише заходи із супроводження програмного та технічного забезпечення центральної бази даних системи електронних торгів та обслуговування цієї системи, тоді як

немає доказів на підтвердження того, що торги проведені саме від імені держави (державного органу) або органу місцевого самоврядування.

При цьому, суди врахували викладений в постанові КГС ВС від 30.09.2020 у справі № 910/19113/19 висновок про те, що продаж майна, яке належить на праві приватної власності боржнику, на аукціоні в процедурі виконавчого провадження не є публічною конкурсною процедурою, на яку поширюються вимоги частини 12 статті 137 ГПК України, що виключає можливість застосування цієї норми до заходів забезпечення позову, які полягали в зупиненні стягнення, розпочатого виконавцем у межах виконавчого провадження, відкритого на підставі виконавчого напису приватного нотаріуса. Адже передумовою для застосування положень частини 12 статті 137 ГПК України є встановлення тих обставин, що торги були проведені саме від імені держави (державного органу) або органу місцевого самоврядування, а не державного органу (виконавчої служби) як ініціатора виконавчих дій з реалізації майна боржника.

Також, апеляційний суд зауважив, що застосування судом унормованого чинним процесуальним законом інституту забезпечення позову є тимчасовим заходом, що спрямований на те, щоб упродовж судового розгляду спору по суті в суду залишалася можливість розглянути позов заявника за звичайною процедурою.

Проте, ОП ВС постановою від 22.06.2023 ухвалу та постанову скасувала, ухваливля нове рішення про відмову в задоволенні заяви про забезпечення позову (до подання позовної заяви). Зважаючи на те, що ГПК України, Законами України "Про виконавче провадження" та "Про іпотеку", іншими законами не передбачено такого заходу забезпечення позову, як зупинення продажу (реалізації) арештованого майна, в разі подання позову про визнання недійсними результатів електронного аукціону (торгів), суди попередніх інстанцій на обґрунтування оскаржуваних судових рішень безпідставно не послалися на конкретний пункт частини 1 статті 137 ГПК України, який би визначав запропонований скаргником захід забезпечення позову та умови його застосування, а спірні процесуальні правовідносини не регулюються положеннями частини 12 статті 137 цього Кодексу, об'єднана палата вважає, що вжитий судами захід забезпечення позову у виді зупинення реалізації арештованого майна не відповідає імперативним положенням частини 1 статті 137 ГПК України, оскільки не входить до переліку відповідних заходів, встановленого зазначеною процесуальною нормою.

Відповідно до **частини п'ятої статті 137 ГПК України** позов забезпечується зупиненням стягнення на підставі виконавчого документа або іншого документа, за яким стягнення здійснюється у безспірному порядку.

Однак, у справі № **925/731/18** за позовом ПАТ "Завод обважнювачів" (далі – позивач) до ПАТ "Дашуківські бентоніти" (далі – відповідач) про

стягнення 6 346 072 грн Господарський суд Черкаської області, вживши заходів забезпечення заяви про перегляд рішення за нововиявленими обставинами шляхом заборони звернення стягнення в процедурі виконавчого провадження на всі види товарів (далі – заява), припустився неправильного тлумачення зазначеної норми.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 19.04.2023 скасував ухвалу суду першої інстанції від 22.11.2022, відмовив в задоволенні заяви, оскільки недопустимо забезпечувати позов шляхом зупинення виконання судових рішень, що набрали законної сили.

Вжиття заходів забезпечення заяви відповідача про перегляд рішення за нововиявленими обставинами шляхом зупинення стягнення на підставі виконавчого документа (судового наказу) та заборони звернення стягнення у процедурі виконавчого провадження фактично спрямоване на зупинення виконання судового рішення в цій справі, що свідчить про порушення прав позивача як стягувача у виконавчому провадженні.

Заява відповідача не відповідає меті правового інституту забезпечення позову, не спрямована на реальне та ефективне виконання судового рішення або ефективний захист, або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, а відповідні висновки місцевого суду в цій частині ґрунтуються на неправильному тлумаченні положень пункту 5 частини першої статті 137 ГПК України.

КГС ВС постановою від 26.06.2023 постанову апеляційного суду залишив без змін.

Згідно з частиною сьомою статті 137 ГПК України в редакції Закону України від 13.05.2020 "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності" законодавець заборонив застосування таких заходів забезпечення позову, що передбачають, зокрема арешт майна (активів) банку, що ліквідується відповідно до Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб"; та/або заборону або обов'язок Фонду, банку, що ліквідується, вчиняти певні дії (обов'язок утримуватися від вчинення певних дій) під час реалізації Фондом майна (активів) банку.

У справі № **910/7341/23** суди залишили поза увагою, що вжиті заходи забезпечення позову (заборонено особам, які здійснюють організацію та проведення відкритих торгів (аукціонів), адміністраторам електронної торгової системи вчинення будь-яких дій, направлених на організацію та/або проведення лоту, що складається з прав вимоги за кредитними договорами, укладеними з суб'єктами господарювання, а саме - права вимоги за кредитними договорами, що укладені з юридичними особами, з забезпеченням) суперечать положенням частини сьомої статті 137 ГПК України та Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб".

Господарський суд міста Києва ухвалою від 18.05.2023, залишеною без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 20.09.2023, заяву про забезпечення позову задовольнив.

Проте, КГС ВС постановою від 21.12.2023 ухвалу та постанову скасував, ухвалив нове рішення, у задоволенні заяви про забезпечення позову відмовив.

Касаційний суд зазначив, що законодавець встановлює обмеження у застосуванні заходів забезпечення позову шляхом прямої заборони на застосування окремих заходів забезпечення позову. Такі заборони передбачені, зокрема, положеннями статті 137 ГПК України.

У справі, яка переглядається, заявник просив заборонити особам, які здійснюють організацію та проведення відкритих торгів (аукціонів), адміністраторам електронної торгової системи вчинення будь-яких дій, направлених на організацію та/або проведення лоту, що складається з прав вимоги за кредитними договорами, укладеними з суб'єктами господарювання, а саме - права вимоги за кредитними договорами, що укладені з юридичними особами, з забезпеченням, що по суті встановлює заборону для проведення електронних торгів щодо продажу майна відповідача, що ліквідується, а тому свідчить про фактичну заборону вчинення дій саме для Фонду, оскільки останній і вчиняє дії щодо проведення таких торгів, тоді як вжиття вищезазначених заходів забезпечення позову підпадає під заборону, визначену частиною сьомою статті 137 ГПК України.

Таким чином, суди дійшли помилкових висновків щодо можливості застосування у спірних правовідносинах заходів забезпечення позову у вигляді, в якому просив позивач.

З аналогічних підстав у справі № 910/17778/21 (910/13793/22) КГС ВС постановою від 14.08.2023 постанову Північного апеляційного господарського суду від 10.05.2023 та ухвалу Господарського суду міста Києва від 16.12.2022 в частині рішення про забезпечення позову скасував, у задоволенні заяви про забезпечення позову відмовив.

У справі № 910/15118/23 суд першої інстанції, не з'ясувавши узгодженості предмета позову і заходів до забезпечення позову, в порушення частини одинадцятої статті 137 ГПК України, вжив заходи забезпечення позову, які є фактично тотожними задоволенню заявлених позовних вимог до прийняття рішення по суті.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 21.11.2023 ухвалу Господарського суду міста Києва від 03.10.2023 скасував, у задоволенні заяви про забезпечення позову до подання позовної заяви відмовив.

Апеляційний суд зазначив, що компанія Mulready ventures limited звернулася до суду із заявою про вжиття заходів забезпечення позову до подання позовної заяви.

Зі змісту заяви про забезпечення позову вбачається, що майбутньою позовною вимогою в позовній заяві буде вимога про зобов'язання Національного банку України організувати проведення електронних торгів з продажу предметів іпотеки за іпотечними договорами, укладеними між Національним банком України та ПрАТ "БІЛОЦЕРКІВСЬКА ТЕПЛОЕЛЕКТРОЦЕНТРАЛЬ".

У той же час, судом першої інстанції вжито заходи забезпечення позову, шляхом: заборони Білоцерківській міській раді, її органам та посадовим особам вчиняти які-небудь юридично-значимі дії, придбавати у власність, проводити розрахунки, оформлювати право власності, складати акти приймання-передачі, приймати та передавати будь-які документи щодо придбання нерухомого майна, яке належить на праві власності ПрАТ "БІЛОЦЕРКІВСЬКА ТЕПЛОЕЛЕКТРОЦЕНТРАЛЬ" та складають предмети іпотеки за іпотечними договорами, укладеними між Національним банком України та ПрАТ "БІЛОЦЕРКІВСЬКА ТЕПЛОЕЛЕКТРОЦЕНТРАЛЬ" за винятком дій щодо їх придбання на електронних торгах (аукціоні) за найвищою ціною внаслідок конкуренції учасників таких торгів (аукціону).

Тобто, місцевий суд вжив заходи забезпечення позову, які є тотожними позовним вимогам – заборона реалізації предмету іпотеки в порядку статті 38 Закону України "Про іпотеку". Так, суд першої інстанції на стадії забезпечення позову фактично презюмував заборону Національного банку України на реалізацію предмету іпотеки в порядку статті 38 Закону України "Про іпотеку" та, відповідно, презюмував наявність у позивача права заборони такої реалізації, що і є предметом позову і такі вимоги повинні бути вирішені за наслідками розгляду справи по суті.

КГС ВС постановою від 14.02.2024 постанову апеляційного суду залишив без змін.

З аналогічних підстав у справі № 911/159/22 Північний апеляційний господарський суд постановою від 24.05.2022 скасував ухвалу Господарського суду Київської області від 20.01.2022, у задоволенні заяви про забезпечення позову (заборону вчиняти будь-які дії, спрямовані на укладання договорів, які повністю або частково стосуються виконання робіт та будь-які дії інші дії на виконання одностороннього розірвання договору про закупівлю робіт) відмовив, оскільки вжиті ухвалою суду заходи забезпечення позову за своєю суттю є фактично тотожними позовним вимогам товариства (про визнання недійсним одностороннього розірвання договору та зобов'язання не чинити перешкоди у виконанні договору про закупівлю робіт), оскільки фактично визнають недійсність одностороннього правочину про розірвання договору відповідачем, у той час, як частина одинадцята статті 137 ГПК України встановлює, що тотожність позовних вимог заходам забезпечення позову має наслідком відмову в задоволенні такої заяви.

У касаційному порядку постанова апеляційного суду не переглядалася.

У справі № 910/6924/22 Північний апеляційний господарський суд не погодився із висновками суду першої інстанції, що захід забезпечення позову, який задоволений місцевим судом (заборонено відповідачу здійснювати оплату на виконання гарантії до моменту набрання законної сили рішенням у даній справі), є співмірним із позовними вимогами (визнання такою, що не підлягає виконанню, банківської гарантії та визнання банківської гарантії припиненою), відповідає критеріям розумності, обґрунтованості та адекватності, а невжиття зазначених заходів забезпечення позову утруднить чи зробить неможливим виконання рішення господарського суду.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 24.01.2023 ухвалу Господарського суду міста Києва від 03.11.2022 скасував, прийняв нове рішення про відмову у задоволенні заяви про забезпечення позову.

Суд апеляційної інстанції врахував позицію КГС ВС, викладену у постанові від 18.01.2023 у справі № 910/3334/22, та зазначив, що підставою для пред'явлення вимог до гаранта є порушення принципалом виконання своїх зобов'язань перед бенефіціаром за основним зобов'язанням. Тобто гарант сплачує бенефіціару відповідну суму за гарантією при настанні гарантійного випадку, під яким розуміється невиконання або неналежне виконання принципалом своїх зобов'язань. При цьому наявність факту порушення боржником основного зобов'язання, забезпеченого гарантією, встановлюється гарантом при настанні так званого гарантійного випадку та розгляді вимоги кредитора про сплату грошової суми, в якій останній повинен вказати, у чому полягає порушення принципалом основного зобов'язання, і, відповідно, гарант здійснює платіж по гарантії лише у випадку невиконання чи неналежного виконання принципалом основного зобов'язання, що забезпечене. Натомість відсутність такого порушення основного зобов'язання, забезпеченого гарантією, може бути, зокрема, підставою для відмови у задоволенні вимог бенефіціара (кредитора) гарантом при розгляді вимоги кредитора про сплату грошової суми за гарантією. Аналогічні висновки викладені у постанові КГС ВС від 16.12.2019 у справі № 910/10808/19. Верховний Суд виходив з того, що хоча норма частини першої статті 141 ГПК України і передбачає право суду (застосоване слово "може" слід розуміти в сенсі суддівського розсуду при вирішенні цього питання), а не обов'язок вимагати від особи, яка звернулася із заявою про забезпечення позову, забезпечити відшкодування можливих збитків відповідача, які можуть бути спричинені забезпеченням позову (зустрічне забезпечення), у даному випадку, суд першої інстанції, не вирішивши відповідне питання, не забезпечив розумний баланс між інтересами відповідача (права на отримання грошової суми відповідно до умов гарантії) і позивача (не сплачувати суму гарантію), оскільки не брав до уваги те, що гарантія є

строковим зобов'язанням, а строк розгляду справи та відповідно строк дії ухвали про забезпечення позову може значно перевищувати цей строк.

Таким чином, обставина відсутності порушення боржником основного зобов'язання, не може бути підставою для забезпечення позову шляхом заборони гаранту вчиняти дії щодо виконання банківської гарантії при вирішенні спору. При цьому обставини наявності підстав для виконання банківської гарантії встановлюється гарантом при настанні так званого гарантійного випадку.

КГС ВС постановою від 06.06.2023 постанову Північного апеляційного господарського суду від 24.01.2023 залишив без змін.

Вирішення судом першої інстанції питання про відкриття провадження у справі

Підстави повернення позовної заяви визначені статтею 174 ГПК України. Так, відповідно до **частини четвертої - десятої статті 174 ГПК України**, якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, заява вважається неподаною і повертається особі, що звернулася із позовною заявою.

Суддя повертає позовну заяву і додані до неї документи також у разі, якщо:

1) заяву подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписано або підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано;

2) порушено правила об'єднання позовних вимог (крім випадків, в яких є підстави для застосування положень статті 173 цього Кодексу);

3) до постановлення ухвали про відкриття провадження у справі від позивача надійшла заява про врегулювання спору або заява про відкликання позовної заяви;

4) відсутні підстави для звернення прокурора до суду в інтересах держави або для звернення до суду особи, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи;

5) позивачем подано до цього самого суду інший позов (позови) до цього самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду;

6) до заяви не додано доказів вжиття заходів досудового врегулювання спору у випадку, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом.

Суддя повертає позовну заяву і додані до неї документи не пізніше п'яти днів з дня її надходження або з дня закінчення строку на усунення недоліків.

Про повернення позовної заяви суд постановляє ухвалу, яку може бути оскаржено. Копія позовної заяви залишається в суді.

У разі скасування ухвали про повернення позовної заяви та направлення справи для продовження розгляду, суд не має права повторно повертати позовну заяву.

Повернення позовної заяви не перешкоджає повторному зверненню з нею до господарського суду в загальному порядку після усунення недоліків.

У разі повернення позовної заяви з підстави, передбаченої пунктом 5 частини п'ятої цієї статті, судовий збір, сплачений за подання позову, не повертається.

Заяви, скарги, клопотання, визначені цим Кодексом, за подання яких передбачено сплату судового збору, залишаються судом без руху також у випадку, якщо на момент відкриття провадження за відповідною заявою, скаргою, клопотанням суд виявить, що відповідна сума судового збору не зарахована до спеціального фонду державного бюджету. Правила цієї частини не застосовуються до заяв про забезпечення доказів або позову.

Водночас траплялись випадки, коли суди повертали позовні заяви на підставі обставин, які не можуть бути з'ясовані на стадії відкриття провадження, а підлягали оцінці на стадії підготовки провадження або під час розгляду справи по суті.

Так, у справі **№ 911/1721/22** суд першої інстанції повернув позовну заяву на підставі частини четвертої статті 174 ГПК України з огляду на те, що позивач усунув недоліки позовної заяви не у повному обсязі, а саме не зазначив точної кількості оскаржуваних правочинів наявності/відсутності у позивача оригіналу оскаржуваного рішення та/або неможливості подання такого протоколу разом з позовною заявою, не подав пояснень стосовно доказів, що підтверджували викладені у позові обставини проведення загальних зборів шляхом письмового опитування, або пояснень про наявність/відсутність у позивача зазначених доказів та/або неможливості їх подання разом з позовною заявою; не надав належним чином засвідчених копій всіх документів, доданих до позовної заяви.

Однак, місцевий суд допустився порушення норм процесуального права, оскільки зазначені обставини, визначені ним як підстави для повернення позовної заяви, повинні з'ясовуватися на стадії підготовчого провадження, а не на стадії відкриття провадження у справі.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 16.01.2023, залишеною без змін постановою КГС ВС від 21.04.2023, скасував ухвалу Господарського суду Київської області від 26.09.2022, справу передав на розгляд до місцевого суду.

А у справі **№ 910/17306/21** місцевий господарський суд повернув без розгляду спільну позовну заяву третіх осіб із самостійними вимогами на

підставі частини четвертою статті 174 ГПК України, оскільки заявниками не усунуто недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом. Місцевий суд зокрема, вказав, що для звернення з позовом про визнання недійсним договору про придбання акцій, особи зобов'язані надати суду докази того, що вони є власниками (володіють) таких облігаціями, що у своїй правовій природі надає право на оскарження вказаними особами цього договору.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 19.07.2023 ухвалою Господарського суду міста Києва від 07.02.2023 скасував, справу передав до місцевого суду для продовження розгляду, оскільки оцінку наявності або відсутності обґрунтування правових підстав заявленого позову суд повинен надавати при розгляді справи по суті, а відсутність правових підстав позову може бути підставою для відмови у задоволенні позовних вимог, а не підставою для повернення позовної заяви.

Апеляційний суд зазначив про неподання до позовної заяви документу на підтвердження володіння облігаціями станом на дату звернення до суду із позовною заявою було зумовлено об'єктивними причинами та заявники вчиняли всі необхідні дії для отримання вказаного документу, про що було зазначено у позовній заяві у відповідності до пункту 8 частини третьої статті 162 та частини четвертої статті 80 ГПК України.

КГС ВС постановою від 18.09.2023 постанову апеляційного суду залишив без змін.

Крім того, чинне законодавство не передбачає дослідження належності чи неналежності обраного способу захисту порушеного права, з яким звертається позивач, на стадії відкриття провадження у справі.

У справі № 910/739/23 за позовом ТОВ "Енерготрейдинг" (далі – позивач) до ТОВ "Укрдонінвест Трейдинг" (далі – відповідач) про визнання недійсним договору на постачання вугільної продукції Господарський суд міста Києва ухвалою від 27.01.2023 відмовив у відкритті провадження у справі в частині позовної вимоги про визнання відсутнім у відповідача права вимоги до позивача щодо грошових зобов'язань позивача оплатити поставлену вугільну продукцію відповідно до умов договору на підставі пункту 1 частини першої статті 175 ГПК України. В частині позовної вимоги про визнання повністю недійсним договору прийнято позовну заяву до розгляду та відкрито провадження у справі.

Ухвала в частині відмови у відкритті провадження у справі щодо частини вимог обґрунтована тим, що заявлена за поданим позовом вимога про визнання відсутнім права не відповідає способам захисту прав, встановленим чинним законодавством, адже пред'явлена за відсутності визначення на захист яких прав та інтересів вона подана, тобто, не стосується захисту порушених прав чи інтересів, а тому можливість розгляду такої вимоги у Господарському

суді міста Києва відсутня, а тому наявні підстави для відмови у відкритті провадження щодо частини позовних вимог.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 07.06.2023 пункти 1 та 2 резолютивної частини ухвали Господарського суду міста Києва від 27.01.2023 скасував, матеріали справи повернув до місцевого суду для вирішення питання щодо можливості відкриття провадження у справі в зазначеній частині позовних вимог.

Апеляційний господарський суд зазначив, що чинне законодавство не передбачає дослідження належності чи неналежності обраного способу захисту порушеного права з яким звертається позивач на стадії відкриття провадження у справі, а тому висновки про неналежний спосіб захисту порушеного права як і висновки, що позовна заява у вказаній частині не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства є передчасними. А отже у суду першої інстанції були відсутні підстави для прийняття оскаржуваної ухвали.

У касаційному порядку постанова апеляційного суду не переглядалася.

Позовна заява подається до суду в письмовій формі і підписується позивачем або його представником або іншою особою, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи (**частина друга статті 162 ГПК України**).

У разі порушення вимог **частини другої статті 162 ГПК України**, що є імперативною нормою, стосовно підписання уповноваженим представником позовної заяви, яка ним подається, зазначене є підставою для повернення позовної заяви відповідно до пункту 1 частини п'ятої статті 174 ГПК України.

Відповідно до **пункту 1 частини п'ятої статті 174 ГПК України** суддя повертає позовну заяву і додані до неї документи також у разі, якщо заяву подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписано або підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано.

У справі **№ 910/1728/22** за позовом ТОВ "Анмейд Груп" до ПАТ "Укргазбанк" про витребування майна з чужого незаконного володіння Господарський суд міста Києва ухвалою від 21.02.2022, залишеною без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 29.09.2022, повернув позовну заяву позивача на підставі пункту 1 частини п'ятої статті 174 ГПК України.

Постановляючи оскаржувану ухвалу про повернення позовної заяви, місцевий господарський суд, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, виходив з того, що відсутність ініціалів і прізвища особи, яка підписала позовну заяву, виключає можливість суду встановити, ким саме підписана така позовна заява та чи має право ця особа підписувати позовну заяву, а оскільки позивачем не дотримано вимог частини другої статті 162 ГПК України, що є імперативними нормами, стосовно підписання уповноваженим

представником позовної заяви, яка ним подається, зазначене є підставою для повернення позовної заяви відповідно до пункту 1 частини п'ятої статті 174 ГПК України.

КГС ВС постановою від 14.12.2022 ухвалу Господарського суду міста Києва від 21.02.2022 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 29.09.2022 залишив без змін.

У справі № 920/1063/21 Господарський суд Сумської області дійшов передчасного висновку, що позовну заяву не підписано особою, яка має право її підписувати, помилково повернув матеріали позовної заяви на підставі пункту 1 частини п'ятої статті 174 ГПК України та не взяв до уваги відкриті, доступні та достовірні відомості про повноваження особи, яка підписала позовну заяву.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 22.02.2022 ухвалу місцевого суду скасував, справу передав на розгляд до Господарського суду Сумської області.

Апеляційний суд встановив, що подана до суду позовна заява підписана від імені позивача адвокатом Мазневою С.Г. В додатках до позовної заяви на підтвердження повноважень даного адвоката додано Ордер на представлення інтересів позивача у Господарському суді Сумської області, Північному апеляційному господарському суді, Верховному Суді, що є належним та достатнім (достовірним) підтвердженням наявності таких повноважень для будь-якого державного органу, в тому числі і для суду. Одночасно зазначено про видачу ордеру адвокатом, що здійснює адвокатську діяльність індивідуально (свідectво про право на заняття адвокатською діяльністю), договором про надання правової (правничої) допомоги повноваження адвоката не обмежуються.

У касаційному порядку постанова апеляційного суду не переглядалася.

За змістом **частини першої статті 173 ГПК України** порушення правил об'єднання позовних вимог має місце у випадках, якщо заявлені в одній позовній заяві вимоги не пов'язані підставою виникнення або поданими доказами (не є однорідними); не співвідносяться між собою як основна та похідна.

Не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, які можуть відповідати критеріям, наведеним у частині першій статті 173 ГПК України, проте підпадають під заборони, прямо визначені в частинах четвертій та п'ятій вказаної статті. Саме встановлення господарським судом наведених вище обставин, які свідчать про порушення позивачем правил об'єднання позовних вимог, є підставою для повернення позовної заяви з посиланням на **пункт 2 частини п'ятої статті 174 ГПК України**.

У справі № 911/2836/22 за позовом Заступника керівника Київської обласної прокуратури в інтересах держави в особі Фонду державного майна

України, Державного агентства меліорації та рибного господарства України, Державного агентства автомобільних доріг України до ТОВ "Сквираплемрибгосп", Регіонального відділення Фонду державного майна України по Київській, Черкаській та Чернігівській областях про визнання недійсними договорів купівлі-продажу, витребування майна з чужого незаконного володіння Господарський суд Київської області ухвалою від 09.01.2023, залишеною без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 03.04.2022, позовну заяву повернув заявнику.

Суди дійшли висновку, що в позовній заяві прокурором об'єднано вимоги щодо визнання недійсними чотирьох окремих договорів купівлі-продажу, предметами яких є окремі гідротехнічні споруди ставки, які знаходяться в різних населених пунктах Київської області. Для встановлення фактичних обставин справи та перевірки їх доказами суд має дослідити кожен оспорюваний договір, а також всі первинні документи, якими доводиться факт купівлі-продажу різних об'єктів нерухомого майна та підстави недійсності цих договорів. Разом з цим, прокурором також заявлено дві позовні вимоги про витребування з незаконного володіння ТОВ "Сквираплемрибгосп" у власність держави в особі двох різних державних органів - Державного агентства меліорації та рибного господарства України та Державного агентства автомобільних доріг України, яких прокурор визначив позивачами у цій справі, різних гідротехнічних споруд ставків, які були придбані ТОВ "Сквираплемрибгосп" за різними договорами купівлі-продажу.

Отже, позивачем при зверненні з позовом було порушено приписи частини першої статті 173 ГПК України щодо об'єднання декількох вимог, пов'язаних між собою підставою виникнення або поданими доказами, основних та похідних вимог, що стало підставою для повернення позовної заяви на підставі пункту 2 частини п'ятої статті 174 ГПК України.

КГС ВС постановою від 15.06.2023 ухвалу Господарського суду Київської області від 09.01.2023 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 03.04.2022 залишив без змін.

У разі порушення правил об'єднання позовних вимог суд з метою виконання завдання господарського судочинства може не повертати позовну заяву, а за клопотанням учасника справи або за власною ініціативою **самостійно роз'єднати позовні вимоги** за правилами частини шостої статті 173 ГПК України та розглянути кожну з заявлених вимог окремо, про що свідчить аналіз пункту 2 частини п'ятої статті 174 ГПК України у системному аналізі з приписами статті 173 цього ж Кодексу.

Проте у будь-якому випадку, коли заявлені в одному позові вимоги є однорідними або співвідносяться як основна та похідна та не підпадають під заборони, визначені у частинах четвертої та п'ятої статті 173 ГПК України, у суду відсутні підстави для повернення позовної заяви, незалежно від того, чи

заявлено позивачем клопотання про об'єднання позовних вимог. У цьому разі суд має керуватися змістом самої позовної заяви, обставинами та доказами, якими обґрунтовано позов (постанова КГС ВС від 23.10.2019 у справі № 902/434/19).

У справі № **927/821/23** за позовом Фонду державного майна України до до ДП "СЕТАМ", Примаєк О.О., Примаєк І.О., Північно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції, третя особа: ДП "Ніжинський ремонтний завод інженерного озброєння" про визнання електронних торгів недійсними Господарський суд Чернігівської області дійшов хибного висновку, що позивачем було порушено правило об'єднання позовних вимог.

Місцевий суд ухвалою від 19.06.2023 позовну заяву повернув позивачу, оскільки позовна заява не містить клопотання про об'єднання заявлених позовних вимог в одне провадження; позивачем при подачі позову було порушено правила статті 173 ГПК України щодо об'єднання позовних вимог, оскільки у даному випадку було проведено шість електронних торгів за окремими лотами, оформленими окремими протоколами, що є різними за предметом (майном), обсягом зобов'язань, що має наслідком дослідження окремо кожного з проведених електронних торгів.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 06.12.2023 ухвалу Господарський суд Чернігівської області від 19.06.2023 скасував, справу повернув до суду першої інстанції для вирішення питання про відкриття провадження, оскільки заявлені позовні вимоги стосуються одних і тих же осіб (позивача та відповідачів), склад учасників торгів є однаковим, вимоги про визнання електронних торгів за 6 (шістьма) лотами пов'язані між собою підставами виникнення та поданими доказами. Також заявлені вимоги об'єднані одним і тим самим способом захисту прав позивача.

Позовні вимоги, заявлені у цій справі, згідно з положеннями частини першої статті 173 ГПК України можуть бути об'єднані в одній позовній заяві та у даному випадку об'єднання відповідних позовних вимог не матиме наслідком утруднення вирішення спору, а навпаки, дасть можливість досягти процесуальної економії за однакових обставин.

У касаційному порядку постановою апеляційного суду не переглядалася.

Наступним прикладом є справа № **911/1783/23** за позовом ТОВ "Град Вільне" до ТОВ "Омокс" про розірвання договорів суперфіцію та стягнення заборгованості за порушення строків сплати платежів за договорами суперфіцію щодо земельних ділянок, які передані позивачу до статутного капіталу відповідно до акту приймання-передачі майна, в якій Господарський суд Київської області ухвалою від 19.06.2023 позовну заяву повернув без розгляду з огляду на те, що сумісний розгляд зазначених вимог значно

ускладнюватиме вирішення спору в межах строків, визначених ГПК України та перешкоджатиме з'ясуванню прав і взаємовідносин сторін.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 27.12.2023 ухвалу Господарського суду Київської області від 19.06.2023 скасував, справу передав на розгляд до місцевого суду для продовження розгляду.

Апеляційний суд зазначив, що позовні вимоги, заявлені позивачем, що є предметом цього позову, виникли з одних підстав – порушення строків сплати платежів за договорами суперфіцію щодо чотирьох земельних ділянок, і пов'язані між собою одним і тим самим способом захисту прав і законних інтересів шляхом розірвання договорів та стягнення плати за користування земельними ділянками, а також заявлені позовні вимоги стосуються одних і тих же осіб.

Проте, суд першої інстанції не врахував вищевикладене та правил об'єднання/роз'єднання позовних вимог, передбачених частинами першою, шостою статті 173 ГПК України, а тому дійшов помилкового висновку щодо наслідків, передбачених приписами пункту 2 частини п'ятої статті 174 ГПК України.

До того ж, судом першої інстанції не було враховано положення частини шостої статті 173 ГПК України, яка надає суду право з власної ініціативи до початку розгляду справи по суті роз'єднати позовні вимоги, виділивши одну або декілька об'єднаних вимог в самостійне провадження, якщо це сприятиме виконанню завдання господарського судочинства.

Враховуючи викладене, суд апеляційної інстанції дійшов висновку про безпідставне застосування судом першої інстанції норм пункту 2 частини п'ятої статті 174 ГПК України та, як наслідок, неправомірне повернення позовної заяви позивачу.

У касаційному порядку постанова апеляційного суду не переглядалася.

Відповідно до приписів частини першої статті 75 Закону України **"Про міжнародне приватне право"** підсудність судам України справ з іноземним елементом визначається на момент відкриття провадження у справі, незважаючи на те, що в ході провадження у справі підстави для такої підсудності відпали або змінилися, крім випадків, передбачених у статті 76 цього Закону.

Пунктами 1, 2 частини першої статті 76 Закону України "Про міжнародне приватне право" визначено, що суди можуть приймати до свого провадження і розглядати будь-які справи з іноземним елементом у таких випадках: 1) якщо сторони передбачили своєю угодою підсудність справи з іноземним елементом судам України, крім випадків, передбачених у статті 77 цього Закону; 2) якщо на території України відповідач у справі має місце проживання або місцезнаходження, або рухоме чи нерухоме майно, на яке

можна накласти стягнення, або знаходиться філія або представництво іноземної юридичної особи - відповідача.

Статтею 77 Закону України "Про міжнародне приватне право" визначені випадки виключної підсудності справ з іноземним елементом судам України, при цьому статтею 78 вказаного Закону передбачено, що компетенція інших органів України щодо розгляду справ з іноземним елементом визначається законами України з урахуванням статей 75 - 77 цього Закону.

А саме, згідно з **частиною першою статті 77 Закону України "Про міжнародне приватне право"** підсудність судам України є виключною, зокрема, у таких справах з іноземним елементом: 1) якщо нерухоме майно, щодо якого виник спір, знаходиться на території України, крім справ, що стосуються укладення, зміни, розірвання та виконання договорів, укладених в рамках державно-приватного партнерства, зокрема концесійних договорів, згідно з якими нерухоме майно є об'єктом такого партнерства, зокрема об'єктом концесії, а спір не стосується виникнення, припинення та реєстрації речових прав на такий об'єкт; 10) в інших випадках, визначених законами України.

Право на передачу спору, який відноситься до юрисдикції господарського суду, за угодою сторін на вирішення суду іншої держави передбачено у статті 23 ГПК України.

Відповідно до приписів пункту **1 частини першої статті 175 ГПК України** суддя відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо, зокрема, заява не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства.

У справі **№ 910/17555/21** за позовом ТОВ "ЙЕ Енергія" до ТОВ "Прометеус Енерджі" про стягнення 71 442 євро Господарського суду міста Києва ухвалою від 05.11.2021, залишеною без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 18.01.2022, відмовив у відкритті провадження у справі.

Рішення місцевого суду, з яким погодився суд апеляційної інстанції, мотивовано тим, що умовами, укладеної сторонами Рамкової угоди купівлі-продажу природного газу, було визначено, що вирішення спорів за нею відбувається в Суді з арбітражу та медіації Швейцарських торгових палат. Отже, зважаючи на положення статті 76 Закону України "Про міжнародне приватне право", суд першої інстанції дійшов висновку про відмову у відкритті провадження згідно положень пункту 1 частини першої статті 175 ГПК України, оскільки заява не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства.

КГС ВС постановою від 30.05.2022 постанову Північного апеляційного господарського суду від 18.01.2022 та ухвалу Господарського суду міста Києва від 05.11.2021 у справі №910/17555/21 залишив без змін.

Суд наділений правом відмовити у відкритті провадження у справі, коли встановить, що такий спір вирішується або вже вирішений.

Відповідно до **пункту 2 частини 1 статті 175 ГПК України** суддя відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо є таке, що набрало законної сили, рішення чи ухвала суду про закриття провадження у справі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, або є судовий наказ, що набрав законної сили за тими самими вимогами.

Передумовою для застосування положень пункту 2 частини першої статті 175 ГПК України є наявність одночасно трьох однакових складових - рішення у справі, що набрало законної сили, повинно бути ухвалене щодо тих самих сторін, про той самий предмет і з тих самих підстав.

У справі № **910/11992/22** Північний апеляційний господарський суд від 14.02.2023 ухвалу Господарського суду міста Києва від 14.11.2022 про відмову у відкритті провадження у справі залишив без змін. Судами встановлено, що поданий позивачем позов у даній справі та позов у іншій справі № 910/21571/21 містить однаковий склад сторін (АТ "Банк інвестицій та заощаджень" (в якості позивача), ТОВ "Інтертрейдплюс" (в якості відповідача-1), Чепурний О.А. (в якості відповідача-2) та Центральна база виробничо-технологічної комплектації Національної гвардії України (в якості третьої особи); той самий предмет позову (про стягнення заборгованості за банківською гарантією); ті самі підстави позову (обставини, згідно з якими між АТ "Банк інвестицій та заощаджень" та ТОВ "Інтертрейдплюс" було укладено договір про надання банківської гарантії, відповідно до якої гарант на користь Центральної бази виробничо-технологічної комплектації Національної гвардії України видав банківську гарантію з метою виконання договору підряду на капітальне будівництво та додаткові угоди до нього, проте ТОВ "Інтертрейдплюс" та Чепурний О.А., як поручителем, суму гарантії у розмірі 308 229 грн не було виплачено позивачу).

КГС ВС постановою від 17.05.2023 ухвалу Господарського суду міста Києва від 14.11.2022 про відмову у відкритті провадження у справі та постанову Північного апеляційного господарського суду від 14.02.2023 залишив без змін.

Закінчення розгляду судової справи без прийняття судового рішення

Залишення позову без розгляду - це форма закінчення розгляду господарським судом справи без прийняття рішення суду по суті спору у зв'язку з виявленням обставин, які перешкоджають розгляду справи, але можуть бути усунуті в майбутньому, наслідком якої є можливість повторного звернення до суду з тотожним позовом.

Відповідно до **частини другої статті 177 ГПК України** підготовче провадження починається відкриттям провадження у справі і закінчується закриттям підготовчого засідання. Згідно з **частиною другою статті 185 ГПК**

України за результатами підготовчого засідання суд постановляє ухвалу про: залишення позовної заяви без розгляду; закриття провадження у справі; закриття підготовчого провадження та призначення справи до судового розгляду по суті.

Відповідно до **частини одинадцятої статті 176 ГПК України** суддя, встановивши, після відкриття провадження у справі, що позовну заяву подано без додержання вимог, викладених у статтях 162, 164, 172 цього Кодексу, постановляє ухвалу не пізніше наступного дня, в якій зазначаються підстави залишення заяви без руху, про що повідомляє позивача і надає йому строк для усунення недоліків, який не може перевищувати п'яти днів з дня вручення позивачу ухвали.

Якщо позивач усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, суд продовжує розгляд справи, про що постановляє ухвалу не пізніше наступного дня з дня отримання інформації про усунення недоліків (**частина дванадцята статті 176 ГПК України**). Якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, позовна заява залишається без розгляду (**пункт 13 статті 176 ГПК України**).

Відповідно до **пункту 2 частини першої статті 226 ГПК України** суд залишає позов без розгляду, якщо позовну заяву не підписано або підписано особою, яка не має права підписувати її, або особою, посадове становище якої не вказано.

Отже, суд, встановивши, що позовна заява не підписана позивачем, повинен постановити ухвалу про залишення позовної заяви без руху та надати позивачу строк для усунення недоліків, і лише в разі не усунення вказаних недоліків залишити заяву без розгляду.

Однак у справі **№ 910/715/22** суд першої інстанції, встановивши, що позовна заява не підписана позивачем, залишив позовну заяву без розгляду на підставі пункту 2 частини першої статті 226 ГПК України, без попереднього постановлення ухвали про залишення позовної заяви без руху та надання скаргнику строку для усунення недоліків.

Так, у даній справі **№ 910/715/22** за позовом ТОВ "Трансматик"; Лучинської А.М.; Чердачука О.В. до ТОВ "Міжнародна Комерційна Телерадіокомпанія" (ICTV) про визнання інформації недостовірною, зобов'язання спростувати недостовірну інформацію та стягнення 300 000 грн Господарський суд міста Києва ухвалою від 27.03.2023 позов залишив без розгляду на підставі пункту 2 частини першої статті 226 ГПК України, оскільки позовна заява подана ТОВ "Трансматик", Лучинською А.М. та Чердачуком О.В. (далі – позивачі), однак підписана лише Чердачуком О.В. як керівником ТОВ "Трансматик".

Північний апеляційний господарський суд постановою від 17.05.2023 ухвалу Господарського суду міста Києва від 27.03.2023 скасував, матеріали справи направив до місцевого суду.

Апеляційний суд зазначив, що суд першої інстанції, встановивши, що позовна заява не підписана позивачами, повинен був постановити ухвалу про залишення позовної заяви без руху та надати позивачам строк для усунення недоліків, і лише в разі не усунення вказаних недоліків залишати заяву без розгляду.

У касаційному порядку постанова апеляційного суду не переглядалася.

Згідно з **пунктом 3 частини першої статті 226 ГПК України** суд залишає позов без розгляду, якщо у провадженні суду є справа між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав.

Для застосування пункту 3 частини першої статті 226 Господарського процесуального кодексу України необхідно встановити три ознаки: 1) у провадженні суду є справа між тими самими сторонами; 2) про той самий предмет; 3) з тих самих підстав.

Відповідно до **частини другої статті 75 Закону України "Про міжнародне приватне право"** (в редакції, чинній з 06.10.2021) суд відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо у суді чи іншому юрисдикційному органі іноземної держави є справа із спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав.

Законом України № 2627- IX від 21.09.2022 внесено зміни до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції про угоди про вибір суду, зокрема статтю 75 Закону України "Про міжнародне приватне право" викладено у такій редакції: 1. Підсудність судам України справ з іноземним елементом визначається на момент відкриття провадження у справі, незважаючи на те, що в ході провадження у справі підстави для такої підсудності відпали або змінилися. 2. Суд відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо у суді чи іншому юрисдикційному органі іноземної держави є справа із спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав та про наявність таких підстав суду стало відомо до відкриття провадження у справі. 3. Суд залишає позов без розгляду, якщо після відкриття провадження у справі буде з'ясовано, що у суді чи іншому юрисдикційному органі іноземної держави є справа із спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав.

Водночас факт подання позовної заяви та відкриття провадження у справі іноземним судом не є відкриттям і розглядом справи в розумінні статті 226 ГПК України.

У справі № 910/2090/22 Господарський суд міста Києва ухвалою від 03.10.2022 залишив позов без розгляду, оскільки дійшов висновку, що позовні вимоги в цій справі є аналогічними до позовних вимог, заявлених у позові, поданому до Окружного суду Сполучених Штатів Південного округу штату Флорида у справі № 1:21-CV- 20019-JEM.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 21.03.2023 скасував ухвалу місцевого суду та направив справу для продовження розгляду до суду першої інстанції, оскільки суд невірною застосував до спірних правовідносин у цій справі пункт 3 частини першої статті 226 ГПК України.

Апеляційний суд зазначив, що частина 3 статті 75 Закону України "Про міжнародне приватне право" (в редакції, чинній з 15.10.2022, тобто після винесення ухвали Господарським судом міста Києва від 03.10.2022) передбачає, що суд залишає позов без розгляду, якщо після відкриття провадження у справі буде з'ясовано, що у суді чи іншому юрисдикційному органі іноземної держави є справа із спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав.

Судом апеляційної інстанції встановлено, що підстави, зазначені у позовних вимогах у цій справі та у позові, поданому до Окружного суду Сполучених Штатів Південного округу штату Флорида, не є тотожними, а позивачі в обох справах обґрунтовують свої вимоги щодо захисту права та охоронюваного законом інтересу різною нормативно-правовою кваліфікацією обставин, оскільки позови подано в суди різних держав.

Крім того, в провадженні судів України відсутні спори між відповідачем та позивачами, а Окружний суд Сполучених штатів Південного округу штату Флорида не входить в систему судів України, і відповідно рішення цього суду не є обов'язковими для виконання на території України.

КГС ВС постановою від 30.05.2023 постанову апеляційного суду залишив без змін.

Відповідно до положень **частини четвертої статті 202 ГПК України, пункту 4 частини першої статті 226 ГПК України** суд залишає позов без розгляду, якщо позивач (його представник) не з'явився у судове засідання або не повідомив про причини неявки, крім випадку, якщо від нього надійшла заява про розгляд справи за його відсутності і його нез'явлення не перешкоджає вирішенню спору.

Отже, процесуальним наслідком неявки позивача в судове засідання є залишення позову без розгляду.

Проте, обов'язковими умовами для застосування передбачених частиною четвертою статті 202, пунктом четвертим частини першої статті 226 ГПК України процесуальних наслідків неявки позивача у судове засідання є одночасно його належне повідомлення про час і місце судового засідання та відсутність заяви позивача про розгляд справи за його відсутності. У разі відсутності у позивача наміру брати участь у судовому засіданні, приписами статей 202, 226 ГПК України передбачено подання позивачем заяви про розгляд справи за його відсутності. Тобто право позивача як особи, що подала позов та зацікавлена в його розгляді, не бути присутнім у судовому засіданні

кореспондується з його обов'язком подати до суду відповідну заяву про розгляд справи за його відсутності.

Правове значення для прийняття судом рішення про залишення позову без розгляду з підстави нез'явлення позивача у судове засідання, передбаченої цими нормами процесуального права, має одночасна наявність таких обставин, так звані умови для залишення позову без розгляду у випадку неявки позивача в судове засідання: належне повідомлення судом позивача про час і місце судового засідання; неявка позивача в судове засідання або неповідомлення позивачем суду причин його неявки в судове засідання; неподання позивачем суду заяви про розгляд справи за його відсутності.

ОП ВС у постанові від 18.11.2022 у справі № 905/458/21 зазначила про те, що норми, закріплені у частині четвертій статті 202 та у пункті 4 частини першої статті 226 ГПК України, за методом правового регулювання є імперативними, що означає те, що відповідно до цих норм процесуального права у разі неявки позивача в судове засідання за умови, що він був належним чином повідомлений про час і місце судового засідання, не повідомив суд про причини його неявки та не надав суду заяви про розгляд справи за його відсутності, суд має імперативний процесуальний обов'язок залишити позов без розгляду.

Залишення позову без розгляду у зв'язку з неявкою позивача, який був належним чином повідомлений про дату, час та місце судового засідання у справі, проте не повідомив суд про причини своєї неявки та не надав суду заяву про розгляд справи за його відсутності, є негативним правовим наслідком для позивача.

ГПК України не передбачено обов'язок суду повторно направляти на адреси учасників справи процесуальні документи, які раніше вже повернулися до суду з відміткою про неможливість вручення з огляду на відсутність адресата за його місцезнаходженням. Позивач не позбавлений права та можливості ознайомитися з матеріалами справи і зробити з них необхідні йому витяги (копії), або звернутися із відповідним запитом до суду.

У справі № **910/1730/22** Господарський суду міста Києва ухвалою від 06.06.2022, залишеною без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 25.08.2022, позов позивача залишив без розгляду на підставі пункту 4 частини першої статті 226 ГПК України.

Судами встановлені обставини (нез'явлення позивача в підготовче засідання, належним чином повідомленого про дату, час та місце судового розгляду; неповідомлення позивачем про причини неявки; не подання суду заяви про розгляд справи за відсутності позивача), що є наявністю усіх обов'язкових умов (обставин) для застосування передбачених частиною четвертою статті 202 та пунктом 4 частини першої статті 226 ГПК України процесуальних наслідків неявки позивача у судове засідання, а саме залишення позову без розгляду.

КГС ВС постановою від 19.12.2022 ухвалу Господарського суду міста Києва від 06.06.2022 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 25.08.2022 залишив без змін.

З аналогічних підстав у справі № 910/1771/22 Господарський суд міста Києва ухвалою від 08.12.2022, залишеною без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 26.04.2023 та постановою КГС ВС від 19.09.2023, позов позивача залишив без розгляду на підставі пункту 4 частини 1 статті 226 ГПК України.

В контексті належного повідомлення позивача про час та місце судового розгляду справи, варто звернути увагу на такі справи.

Господарський суд міста Києва ухвалою від 09.09.2022 у справі № 910/16794/19 залишив позов без розгляду відповідно до пункту 4 частини першої статті 226 ГПК України, зазначивши, що позивача було належним чином повідомлено про час і місце судового розгляду, тоді як позивач не забезпечив участь представника в двох судових засіданнях, про причини неявки в судове засідання суд не повідомив, клопотання про відкладення розгляду справи або про розгляд справи без його участі не подав, що свідчить про наявність підстав для залишення позову без розгляду.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 22.11.2022 ухвалу місцевого суду скасував, справу передав на розгляд до суду першої інстанції з огляду на наступне.

Положеннями статті 120 ГПК України, передбачено можливість повідомлення судом учасника справи про її розгляд на офіційну електронну адресу або за допомогою інших засобів зв'язку.

Позивачем у документах, які подавались до суду, було вказано електронну адресу позивача і представника, однак суд першої інстанції зазначеними засобами зв'язку вказаними позивачем не скористався. Натомість всі процесуальні документи направлялись поштою на адресу позивача, яка поверталась до суду з відміткою поштового відділення у зв'язку із "закінчення терміну зберігання".

Таким чином позивач не був повідомлений про дату, час та місце судового засідання, що призвело до неправильного застосування судом першої інстанції процесуального законодавства та безпідставного залишення позову без розгляду.

КГС ВС постановою від 27.03.2023 постанову апеляційного суду залишив без змін.

У справі № 910/6322/21 Північний апеляційний господарський суд постановою від 17.01.2023 скасував ухвалу Господарського суду міста Києва від 15.09.2022, з огляду на те, що позивача не було належним чином повідомлено про розгляд справи, оскільки поштова кореспонденція, надіслана

судом позивач, поверталась до суду поштовим відділенням з відміткою "адресат відсутній за вказаною адресою", при цьому, явка позивача судом не визнавалась обов'язковою, а тому застосування судом в даному випадку положень пункту 4 частини першої статті 226 ГПК України та залишення позову без розгляду є неправомірним.

КГС ВС постановою від 30.03.2023 постанову апеляційного суду залишив без змін.

У справі № 927/1321/23 Господарський суд Чернігівської області здійснив передчасний висновок про наявність правових підстав для залишення позову без розгляду на підставі пункту 4 частини першої статті 226 ГПК України.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 20.02.2024 ухвалу Господарського суду Чернігівської області від 28.11.2023 про залишення позову без розгляду скасував, справу передав на розгляд місцевого суду.

Апеляційний суд встановив, що у судовому засіданні 16.11.2023 представник позивача повідомив суд про бажання прийняти участь у наступному судовому засіданні в режимі відеоконференції, тобто фактично заявив усне клопотання про прийняття участі в судовому засіданні 28.11.2023 в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду, проте відомостей про розгляд вказаного клопотання як протокол судового засідання так і ухвала не містять.

Водночас зі змісту протоколу судового засідання від 28.11.2023 слідує, що представник позивача в судовому засіданні 16.11.2023 заявляв про бажання участі в наступному судовому засіданні в режимі відеоконференції, проте суд зазначив про необхідність подання окремого клопотання відповідно до статті 197 ГПК України, оскільки в тому засіданні не були присутні два відповідача.

Однак апеляційний суд не погодився з висновком суду першої інстанції щодо відмови у задоволенні клопотання позивача про участь в наступному судовому засіданні в режимі відеоконференції, так як хоча частина друга статті 197 ГПК України встановлює необхідність направлення учасникам справи копії відповідної заяви, а зі змісту статті 170 ГПК України слідує, що повернення без розгляду заяви, клопотання чи заперечення з процесуальних питань з підстав не направлення їх копії іншим учасникам справи (провадження) можливо лише у випадку, якщо такі заява, клопотання чи заперечення подані на стадії виконання судового рішення, у тому числі в процесі здійснення судового контролю за виконанням судових рішень, проте позивачем відповідне клопотання про участь в наступному судовому засіданні в режимі відеоконференції було подано не на стадії виконання судового рішення.

За таких обставин, неявка представника позивача в судове засідання 28.11.2023 обумовлена поважними причинами, про які суд першої інстанції був обізнаний.

У касаційному порядку постанова апеляційного суду не переглядалася.

В силу **частин першої, другої, третьої статті 201 ГПК України** у призначений для розгляду справи час головуєчий відкриває судове засідання та оголошує, яка справа розглядатиметься. Секретар судового засідання доповідає суду, хто з учасників судового процесу з'явився в судове засідання, хто з учасників судового процесу братиме участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, чи повідомлено тих учасників судового процесу, хто не з'явився, про дату, час і місце судового засідання в порядку, передбаченому цим Кодексом. З оголошення головуєчим судового засідання відкритим розпочинається розгляд справи по суті.

Отже, вищевказаними нормами чітко визначений момент початку розгляду справи по суті, а саме з моменту оголошення головуєчим судового засідання з розгляду справи по суті відкритим (Аналогічний висновок викладено у постанові КГС ВС від 29.11.2018 у справі № 910/22824/17).

У постанові КГС ВС від 29.11.2018 у справі № 910/22824/17 також зазначено, що законодавець чітко встановлює певні строки для вчинення певних процесуальних дій, визначаючи їх, в т.ч., і певними стадіями судового процесу. При цьому, законодавець розрізняє строки "до закінчення підготовчого провадження" та "до початку судового розгляду справи по суті", зокрема, наприклад, надаючи право позивачу змінити предмет або підстави позову збільшити, а також збільшити або зменшити розмір позовних вимог саме до закінчення підготовчого засідання. (Близька за змістом правова позиція викладена у постанові КГС ВС від 13.10.2021 у справі № 903/126/21).

Пунктом 5 частини першої статті 226 ГПК України передбачено, що суд залишає позов без розгляду, якщо позивач до початку розгляду справи по суті подав заяву про залишення позову без розгляду.

У справі № **910/5659/21** за позовом АТ "Алгоритмцентр" (далі - позивач) до ДП "Державний науково-технічний центр з ядерної та радіаційної безпеки" (далі — відповідач-1) та Міністерства юстиції України (далі — відповідач-2) про визнання протиправним і скасування наказу Мінюсту Господарський суд міста Києва ухвалою від 01.12.2021 позов позивача залишив без розгляду на підставі пункт 5 частини першої статті 226 ГПК України.

Проте, Північний апеляційний господарський суд постановою від 17.02.2022 ухвалою Господарського суду міста Києва від 01.12.2021 скасував, справу передав до місцевого суду для продовження розгляду.

Апеляційний суд зазначив, що ухвалою Господарського суду міста Києва від 26.07.2021 було закрито підготовче провадження у даній справі;

призначено справу до судового розгляду по суті на 08.09.2021. Місцевим господарським судом було неодноразово відкладено розгляд справи по суті.

Разом з тим, заява представника позивача адвоката Трембіча А. про залишення позовної заяви без розгляду надійшла до Господарського суду міста Києва 01.12.2021 та була зареєстрована після оголошення судового засідання відкритим, тобто після початку розгляду справи по суті та після переходу місцевим судом до стадії з'ясування обставин та дослідження доказів у справі.

Отже, суд апеляційної інстанції не погодився з висновком місцевого господарського суду про залишення позову без розгляду на підставі пункт 5 частини першої статті 226 ГПК України, оскільки розгляд справи по суті станом на момент звернення представника позивача адвоката Трембіча А. з заявою про залишення позовної заяви без розгляду, вже було розпочато та неодноразово відкладався.

У касаційному порядку постанова апеляційного суду не переглядалася.

За змістом **статті 1 Закону України "Про міжнародний комерційний арбітраж"** до міжнародного комерційного арбітражу можуть за угодою сторін передаватися спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї із сторін знаходиться за кордоном; до міжнародного комерційного арбітражу можуть за угодою сторін передаватися: спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї із сторін знаходиться за кордоном; спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України; а також спори між адміністратором за випуском облігацій, який діє в інтересах власників облігацій відповідно до положень Закону України "Про ринки капіталу та організовані товарні ринки", та емітентом облігацій та/або особами, які надають забезпечення за такими облігаціями, якщо принаймні одна зі сторін спору є підприємством з іноземними інвестиціями.

У **статті 2 Закону України "Про міжнародний комерційний арбітраж"** передбачено, що "арбітраж" – це будь-який арбітраж (третейський суд) незалежно від того, чи утворюється він спеціально для розгляду окремої справи, чи здійснюється постійно діючою арбітражною установою, зокрема Міжнародним комерційним арбітражним судом або Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України.

Відповідно до **частини 1 статті 7 Закону України "Про міжнародний комерційний арбітраж"** арбітражна угода – це угода сторін про передачу до арбітражу всіх або певних спорів, які виникли або можуть виникнути між ними

в зв'язку з будь-якими конкретними правовідносинами, незалежно від того, чи мають вони договірний характер чи ні. Арбітражна угода може бути укладена у вигляді арбітражного застереження в контракті або у вигляді окремої угоди.

Складаючи арбітражне застереження, сторони зазвичай передбачають передачу до арбітражу будь-яких спорів, у тому числі спорів щодо дійсності самого контракту (якщо такі спори прямо не виключені зі сфери дії арбітражного застереження). У подальшому, якби сторона могла відмовитися від арбітражу і заперечувати компетенцію арбітрів, посилаючись на недійсність контракту, то недобросовісна сторона завжди використовувала би таку можливість для зриву арбітражу.

Необхідно враховувати, що принцип автономності арбітражної угоди від основного договору полягає у тому, що арбітражна угода та основний договір розглядаються як дві окремі угоди, тому недійсність договору не може бути підставою для автоматичної недійсності арбітражної угоди.

За змістом Нью-Йоркської конвенції кожна договірна держава визнає арбітражну угоду, за якою сторони зобов'язуються передавати до арбітражу всі або будь-які суперечки, які виникають або можуть виникнути між ними у зв'язку з якими-небудь конкретними договірними або іншими правовідносинами, об'єкт яких може бути предметом арбітражного розгляду. Зазначений обов'язок визнання арбітражної угоди вимагає від суду також тлумачити будь-які неточності в тексті арбітражної угоди та розглядати сумніви щодо її дійсності, чинності та виконуваності на користь її дійсності, чинності та виконуваності (принцип імунітету та автономії арбітражної угоди).

Згідно з приписами **пункту 7 частини першої статті 226 ГПК України суд залишає позов без розгляду**, зокрема, якщо сторони уклали угоду про передачу даного спору на вирішення третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу, і від відповідача не пізніше початку розгляду справи по суті, але до подання ним першої заяви щодо суті спору надійшли заперечення проти вирішення спору в господарському суді, якщо тільки суд не визнає, що така угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана.

Наприклад у справі **№ 910/13770/21** Господарський суд міста Києва ухвалою від 06.10.2021 позов залишив без розгляду на підставі пункту 7 частини першої статті 226 ГПК України. Місцевий суд дійшов висновку про те, що зі змісту Контракту "Споры и арбитраж", вбачається, що сторонами укладена третейська угода у вигляді третейського застереження, викладена в письмовій формі, підписана сторонами та скріплена їх печатками і містить вказівку про конкретно визначений третейський суд. Тобто умовами Контракту передбачено у будь-якому випадку надання права сторонам, за наявності спорів у майбутньому, вирішувати виниклі розбіжності в Третейському суді. Апеляційний суд погодився з висновком суду першої інстанції.

З огляду на вказане, Північний апеляційний господарський суд постановою від 12.01.2022, залишеною без змін постановою КГС ВС від 19.07.2022, ухвалу Господарського суду міста Києва залишив без змін.

Наступним прикладом є справа № 925/412/23, в якій Господарський суд Черкаської області ухвалою від 18.05.2023 позов ТОВ "ЖОЛУДСЬК-АГРО" до ПрАТ "Лебединський насінневий завод" про зобов'язання замінити неякісний товар залишив без розгляду на підставі пункту 7 частини першої статті 226 ГПК України.

Місцевий суд дійшов висновку, що, уклавши договір, в якому міститься третейське застереження, сторони погодили, що розгляд усіх спорів, розбіжностей або вимог, що виникають за договором, відбувається у визначеному ними третейському суді за його правилами і при розгляді спорів буде застосовуватися Регламент Черкаського обласного постійно діючого третейського суду при Корпорації "Радник".

Суд взяв до уваги, що третейська угода про передання спору на розгляд третейського суду не є відмовою від права на звернення до суду, а одним зі способів реалізації права на захист своїх прав, наполягання однієї із сторін на розгляді справи саме третейським судом не є обмеженням прав іншої сторони, гарантованих статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, статтею 55 Конституції України. Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду від 28.04.2020 у справі № 910/11287/16.

З огляду на вказане, Північний апеляційний господарський суд постановою від 04.07.2023, залишеною без змін постановою КГС ВС від 20.09.2023, ухвалу Господарського суду Черкаської області залишив без змін.

Водночас, вирішуючи питання про залишення позову без розгляду на підставі пункту 7 частини першої статті 226 ГПК України, необхідно враховувати, що відсутність у справі будь-яких достовірних даних про установу, яка могла б вирішити даний спір у порядку третейського розгляду (про її існування, місцезнаходження, порядок третейського розгляду), унеможлиблювала б і таке вирішення спору, що, своєю чергою, суперечило б визначеному статтею 2 ГПК України завданню господарського судочинства, яким є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави, причому відповідне завдання превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі.

У справі № 910/19850/21 Господарський суд міста Києва ухвалою від 08.02.2022 позов фірми SP Modern Limited до ДП ДК "Укрспецекспорт" "Державна госпрозрахункова зовнішньоторговельна та інвестиційна компанія

"Укрінмаш" (далі – відповідач) про стягнення 255 924,94 доларів США залишив без розгляду на підставі пункту 7 частини першої статті 226 ГПК України, оскільки спір у даній справі відноситься до компетенції арбітражу.

Апеляційний суд з таким висновком не погодився та зазначив, що у даному випадку для віднесення цього спору до міжнародного комерційного арбітражу недостатньо вказівки на місце проведення арбітражу (тобто за місцем розташування сторони, яка звернулася до суду) та мову арбітражного розгляду, оскільки в контракті сторонами не визначено конкретну назву арбітражного суду, який мав би розглядати відповідний спір.

З огляду на те, що арбітражне застереження, яке передбачено в розділі 9 контракту, є таким, що не може бути виконано, а також оскільки відповідач знаходиться на території України у місті Києві, виходячи з принципу верховенства права, положень статей 21, 22 Конституції України щодо непорушності конституційних прав особи та статей 3, 15 ЦК України щодо права особи на судовий захист цивільного права та інтересу, з огляду на приписи статті 76 Закону України "Про міжнародне приватне право", апеляційний суд дійшов висновку, що пріоритет у розгляді цього спору належить саме господарському суду як органу судової влади.

З огляду на вказане, Північний апеляційний господарський суд постановою від 19.07.2022, залишеною без змін постановою КГС ВС від 27.09.2022, ухвалу Господарського суду міста Києва скасував, матеріали справи передав на розгляд до суду першої інстанції.

Включення сторонами до договору арбітражного застереження, як умови, має наслідком поширення дії цього арбітражного застереження і на правовідносини за цим договором за участі іншої особи, яка вступила у ці правовідносини, як сторона, взяла на себе відповідні права та обов'язки сторони цього договору, і при цьому сторони не припиняли дію арбітражної угоди, не виключали певний спір з-під її дії, не позбавляли її обов'язкової сили для такої сторони, і арбітражна угода не втратила чинність внаслідок інших обставин.

У справі № 910/3208/22 Завод (далі – позивач) звернувся до ТОВ "Грейн Пауер" (далі – відповідач) з позовом про стягнення 114 705,95 дол. США основного боргу та 13 139,86 дол. США неустойки. Позовні вимоги мотивовані тим, що компанія Orsett Trading SA (далі - Компанія) не виконала своїх зобов'язань за укладеним з позивачем контрактом (далі - Контракт). Звернення з цим позовом саме до відповідача позивач обґрунтовує умовами укладеної сторонами додаткової угоди до контракту (далі - додаткова угода), за якою відповідач, як гарант, узяв на себе всі зобов'язання компанії OrsettTradingSA. за контрактом.

Господарський суд міста Києва ухвалою від 27.09.2022 позов залишив без розгляду, оскільки, умовами контракту передбачене арбітражне

застереження, відповідно до якого арбітраж здійснюється англійською мовою, місце проведення – Лондон; наявне заперечення відповідача проти вирішення спору в Господарському суді міста Києва; відсутні підстави вважати, що арбітражна угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 09.05.2023 ухвалу місцевого суду скасував, матеріали справи направив на розгляд до суду першої інстанції.

Апеляційний суд зазначив, що місцевий суд не врахував, що в додатковій угоді, яка є окремим правочином щодо забезпечення виконання зобов'язання, не передбачено арбітражного застереження, а відповідач, як сторона правочину, знаходиться на території України у місті Києві, виходячи з принципу верховенства права, положень статей 21, 22 Конституції України щодо непорушності конституційних прав особи та статей 3, 15 ЦК України щодо права особи на судовий захист цивільного права та інтересу, з огляду на приписи статей 32, 44 76 Закону України "Про міжнародне приватне право" саме Господарському суду міста Києва належить пріоритет із розгляду даного спору.

Проте, ВП ВС постановою від 01.11.2023 постанову Північного апеляційного господарського суду від 09.05.2023 скасувала, ухвалу Господарського суду міста Києва від 27.09.2022 залишила в силі.

ВП ВС зазначила, що передбачене контрактом арбітражне застереження є умовою, погодженою сторонами, та умовою, яку прийняв відповідач, уклавши додаткову угоду до контракту. Аналіз змісту арбітражної угоди, яка міститься у контракті та додатковій угоді до нього дають підстави для висновку про те, що відповідач вступив у правовідносини за контрактом, які виникли за участю іноземної юридичної особи, отже, арбітражна угода, що передбачає вирішення спорів за Арбітражними правилами Міжнародної асоціації торгівлі зерном та кормами (GAFTA Arbitration Rules No. 125), поширюється і на спір з участю відповідача стосовно виконання контракту.

Закриття провадження у справі - це форма закінчення розгляду господарської справи без прийняття судового рішення у зв'язку з виявленням після порушення провадження у справі обставин, з якими закон пов'язує неможливість судового розгляду справи.

Господарський суд закриває провадження у справі у зв'язку з відсутністю предмета спору, зокрема, у випадку припинення існування предмета спору (наприклад, сплата суми боргу, знищення спірного майна, скасування оспорюваного акта державного чи іншого органу тощо), якщо між сторонами у зв'язку з цим не залишилося неврегульованих питань.

Предмет спору - це об'єкт спірних правовідносин, щодо якого виник спір між позивачем і відповідачем. Як предмет позову розуміється певна матеріально-правова вимога позивача до відповідача, стосовно якої позивач

просить прийняти судові рішення (аналогічна правова позиція висловлена ВП ВС у постанові від 26.06.2019 у справі № 13/51-04 та постанові КГС ВС від 25.07.2019 у справі № 916/144/18).

Відповідно до **пункту 2 частини першої статті 231 ГПК України** Господарський суд закриває провадження у справі, якщо відсутній предмет спору.

Закриття провадження у справі на підставі зазначеної норми ГПК України можливе в разі, коли предмет спору існував на момент виникнення останнього та припинив існування в процесі розгляду справи.

У справі **№ 920/1046/20** за позовом Фізичної особи Курбанова Вахіда Набі-оглидо (далі – позивач) до Автокооперативу "Харківський" про визнання недійсними рішень загальних зборів Господарський суд Сумської області ухвалою від 10.11.2022 закрив провадження у справі на підставі пункту 2 частини першої статті 231 ГПК України (відсутність предмета спору).

Суд першої інстанції вказав, що на чергових загальних зборах Автокооперативу "Харківський" визнано недійсним рішення загальних зборів від 25.06.2022 та поновлено позивача у членах автокооперативу. Оскільки 23.10.2022 відповідачем у справі повністю поновлено права позивача, як члена Автокооперативу, наразі жодні інші права його не порушено. Позивач на сьогодні вже є членом кооперативу, оскаржуване ним рішення скасовано.

Місцевий суд також зазначив, що закриття провадження у справі на підставі зазначеної норми ГПК України можливе в разі, коли предмет спору існував на момент виникнення останнього та припинив існування в процесі розгляду справи.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 15.03.2023, залишеною без змін постановою КГС ВС від 08.06.2023, ухвалу Господарського суду Сумської області від 10.11.2022 залишив без змін.

Наступним прикладом є справа **№ 910/13216/22** за позовом ДП "Державний будівельний комбінат Управління справами Апарату Верховної Ради України" до ТОВ "НІКА" ЛТД, треті особи: Київська міська державна адміністрація, Управління справами Апарату Верховної Ради України, Апарат Верховної Ради України, Верховна Рада України, ТОВ "Український центр багатосторонньої торгівлі" про визнання недійсними аукціону та договору пайової участі.

Господарський суд міста Києва ухвалою від 27.03.2023 провадження у справі закрив на підставі пункту 2 частини першої статті 231 ГПК України (відсутність предмета спору).

Після відкриття провадження у даній справі, від відповідача надійшло клопотання про закриття провадження, оскільки постановою Північного апеляційного господарського суду від 02.02.2023 у справі № 910/18719/21, яка

набрала законної сили, визнано недійсним аукціон, визнано недійсним протокол аукціону та договір.

Місцевий суд дійшов висновку, що предмет спору у даній справі про визнання недійсними аукціону та договору припинив своє існування після звернення позивача до суду з даним позовом, отже наявні підстави для закриття провадження у справі відповідно до пункту 2 частини першої статті 231 ГПК України.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 23.05.2023, залишеною без змін постановою КГС ВС від 12.09.2023, ухвалу Господарського суду міста Києва від 27.03.2023 залишив без змін.

У наступній справі суд апеляційної інстанції не дослідив питання наявності предмета спору на час розгляду справи у суді апеляційної інстанції, що призвело до передчасної відмови у задоволенні клопотання відповідача про закриття провадження та розгляду справи по суті.

У справі № 910/14363/21 Північний апеляційний господарський суд постановою від 16.02.2022 залишив без змін рішення Господарського суду міста Києва від 01.12.2021, яким відмовлено у задоволенні позовних вимог щодо надання інформації про актуальні номери банківських рахунків після їх зміни відповідно до формату IBAN.

Під час розгляду справи в апеляційному суді позивач подав клопотання про закриття провадження у справі, обґрунтовуючи його відсутністю спору, оскільки після судового засідання, яким було завершено розгляд справи, відповідач листом надав інформацію щодо банківського рахунку в форматі IBAN.

Апеляційний суд, відмовляючи у задоволенні клопотання на підставі статті 231 ГПК України, виходив з того, що даний лист не було подано на розгляд в суді першої інстанції і відповідно не розглянуто останнім, а отже на дату прийняття рішення існував спір між сторонами.

КГС ВС постановою від 27.09.2022 скасував постанову апеляційного суду справу передав на новий розгляд до Північного апеляційного господарського суду.

Касаційний суд зазначив, що апеляційний суд, переглядаючи рішення місцевого суду та відмовляючи у задоволенні клопотання відповідача про закриття провадження у справі, не врахував правову позицію, викладену ВП ВС у постанові від 26.06.2019 у справі № 13/51-04, помилково обмежився застереженням про те, що обставин, зазначених у клопотанні, не існувало на час прийняття рішення місцевим господарським судом, і не дослідив питання наявності предмета спору на час розгляду справи у суді апеляційної інстанції, що призвело до передчасної відмови у задоволенні клопотання відповідача про закриття провадження та розгляду справи по суті.

Зупинення провадження у справі

Відповідно до **статті 227 ГПК України** суд зобов'язаний зупинити провадження у справі у випадках: смерті або оголошення померлою фізичної особи, яка була стороною у справі або третьою особою з самостійними вимогами щодо предмета спору, якщо спірні правовідносини допускають правонаступництво; необхідності призначення або заміни законного представника учасника справи; перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції; звернення обох сторін з клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації; прийняття рішення про врегулювання спору за участю судді.

Пунктом **пункту 5 частини першої статті 227 ГПК України** передбачено обов'язок суду зупинити провадження у справі у випадку об'єктивної неможливості розгляду цієї справи до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного провадження, адміністративного, цивільного, господарського чи кримінального судочинства, - до набрання законної сили судовим рішенням в іншій справі; суд не може посилатися на об'єктивну неможливість розгляду справи у випадку, коли зібрані докази дозволяють встановити та оцінити обставини (факти), які є предметом судового розгляду.

Положеннями **пункту 4 частини першої статті 229 ГПК України** встановлено, що провадження у справі зупиняється у випадку, встановленому пунктом 5 частин першої статті 227 ГПК України - до набрання законної сили судовим рішенням, від якого залежить вирішення справи.

Для вирішення питання про зупинення провадження у справі суд у кожному конкретному випадку з'ясовує, як пов'язана справа, яка розглядається господарським судом, зі справою, що розглядається іншим судом, і чим обумовлюється неможливість розгляду справи.

Пов'язаною з даною справою є така інша справа, у якій інший суд встановлює обставини, що впливають чи можуть вплинути на подання і оцінку доказів у даній справі, в тому числі йдеться про факти, які мають преюдиціальне значення.

Водночас суть преюдиції полягає в неприпустимості повторного розгляду судом одного й того ж питання між тими ж сторонами. Правила про преюдицію спрямовані не лише на заборону перегляду фактів і правовідносин, які встановлені в судовому акті, що вступив в законну силу, але й сприяють додержанню процесуальної економії в новому процесі. У випадку встановлення певних преюдиційних обставин особам, які беруть участь у справі (за умови, що вони брали участь у справі при винесенні преюдиціального рішення), не

доводиться витратити час на збирання, витребування і подання доказів, проведення відповідних експертиз, а суду - на їх дослідження і оцінку.

Під неможливістю розгляду даної справи слід розуміти неможливість для даного господарського суду самостійно встановити обставини, які встановлюються іншим судом в іншій справі, - у зв'язку з невідомістю або невідсудністю іншої справи даному господарському суду, одночасністю розгляду двох пов'язаних між собою справ різними судами або з інших причин.

Метою зупинення провадження у справі до розгляду пов'язаної з нею справи є виявлення обставин, підстав, фактів тощо, що не можуть бути з'ясовні та встановлені у даному процесі, проте, які мають значення для конкретної справи, провадження у якій зупинено.

У справі № 920/1132/21 за позовом Керівника Окружної прокуратури міста Суми в інтересах держави в особі РВ ФДМУ по Полтавській та Сумській областях та Департаменту інформаційної діяльності та комунікації з громадськістю Сумської обласної державної адміністрації до ФОП Пащетника В.І. про стягнення 9 165 грн заборгованості за договором оренди державного майна та зобов'язання вчинити дії (повернути державне нерухоме майно) Господарський суд Сумської області ухвалою від 20.01.2022 на підставі пункту 5 частини першої статті 227 ГПК України зупинив провадження у даній справі до набрання законної сили рішеннями Господарського суду Сумської області у справах № 920/948/21 та № 920/1010/21.

Зупиняючи провадження у справі, господарський суд виходив з того, що позовні вимоги у даній справі обґрунтовані неналежним виконанням відповідачем зобов'язань з повної та своєчасної оплати орендних платежів за договором оренди державного майна в, у той же час, позовні вимоги у справі № 920/948/21 мотивовані наявністю підстав для визнання недійсною односторонньої додаткової угоди РВ ФДМУ про розірвання договору оренди державного майна, а у справі № 920/1010/21 - мотивовані наявністю підстав для визнання договору оренди державного майна продовженим, а відтак, є об'єктивна неможливість розгляду даної справи до набрання законної сили судовими рішеннями у інших справах; враховуючи, що предмети спору у справах № 920/948/21 та № 920/1010/21 пов'язані з підставою виникнення спору у даній справі, господарський суд дійшов висновку про пов'язаність даної справи зі справами № 920/948/21 та № 920/1010/21, оскільки в останніх встановлюються обставини, що мають суттєве значення для розгляду даної справи.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 27.06.2022 ухвалу Господарського суду Сумської області від 20.01.2022 скасував, матеріали справи передав до місцевого суду для продовження розгляду.

Апеляційний суд зазначив, що відповідачем не обґрунтовано, яким чином розгляд справ № 920/948/21 та № 920/1010/21 унеможливило розгляд

даної справи, не зазначено, які саме обставини не можуть бути встановлені господарським судом самостійно при вирішенні цієї справи, виходячи з предмета та підстав спору, у тому числі щодо належного виконання відповідачем договірних зобов'язань зі сплати орендних платежів.

Водночас сама по собі взаємопов'язаність цих справ ще не свідчить про неможливість розгляду цієї справи до прийняття рішення у справах № 20/948/21 та № 920/1010/21.

Отже, розгляд справ № 920/948/21 та № 920/1010/21 не може бути перешкодою для встановлення усіх істотних обставин у даній господарській справі та не перешкоджає її розгляду, оскільки зібрані докази дозволяють суду самостійно встановити та оцінити обставини (факти), які є предметом розгляду даної справи.

У касаційному порядку постанова апеляційного суду не переглядалася.

У наступній справі № 927/995/21 місцевий господарський суд також дійшов помилкового висновку про неможливість розгляду даної справи до вирішення інших справ, порушивши норми процесуального права - пункт 5 частини першої статті 227 ГПК України, що призвело до прийняття помилкового судового рішення про зупинення провадження у справі.

Господарський суд Чернігівської області ухвалою від 23.11.2021 зупинив провадження у даній справі про стягнення заборгованості за договором поставки до набрання законної сили судовими рішеннями у інших справах № 927/845/21 (визнання недійсними окремих умов договору поставки) та № 927/846/21 (тлумачення окремих пунктів договору поставки). Місцевий суд дійшов висновку, що тлумачення окремих пунктів договору поставки, а також встановлення недійсності чи навпаки дійсності окремих положень договору поставки, на підставі яких ґрунтуються позовні вимоги позивача та заперечення відповідача, і прийняття остаточного рішення з даних питань, надасть можливість визначити наявність у позивача правових підстав вимагати стягнення з відповідача заявлених сум у даній справі.

Натомість, Північний апеляційний господарський суд постановою від 03.04.2023 ухвалу місцевого суду скасував, матеріали справи направив до суду першої інстанції для продовження розгляду.

Апеляційний суд встановив, що предметом спору у справі № 927/845/21 є визнання недійсними окремих умов договору поставки з підстав його невідповідності ЦК України та іншим актам цивільного законодавства. Предметом спору у справі № 927/846/21 є тлумачення судом пунктів договору поставки, що обґрунтований неможливістю дійти однозначного висновку про те, яку саме кількість товару зобов'язаний поставити позивач. Отже, обставини недійсності умов договору поставки, як і тлумачення окремих пунктів даного договору не входять до предмету доказування у даній справі та не впливають на обсяг прав та обов'язків сторін, що його уклали.

Відтак висновок суду першої інстанції про неможливість розгляду цієї справи до вирішення інших справ є помилковим, оскільки суду достатньо встановити факт укладення договору (а не його недійсність або необхідність тлумачення окремих його пунктів) та факт вчинення порушення його умов, які б давали підстави для захисту порушених прав позивача. А такі обставини можуть, зокрема, підтверджуватись самим договором, іншими діями сторін, що свідчать про виконання/невиконання зобов'язань, а їх встановлення не залежить від наявності інших судових проваджень.

У касаційному порядку постанова апеляційного суду не переглядалася.

Наступним прикладом є справа № 925/1081/20 за позовом Черкаської міської ради до ТОВ "Круг-Будкомплект" про стягнення безпідставно утримуваних коштів, в якій Господарський суд Черкаської області ухвалою від 02.02.2023 зупинив провадження у даній справі на підставі пункту 5 частини першої статті 227 ГПК України до прийняття рішення у іншій справі № 925/1438/22 за позовом ТОВ "Круг-Будкомплект" до Головного управління Держгеокадастру у Черкаській області про визнання неправомірною бездіяльності державного кадастрового реєстратора та скасування державної реєстрації земельних ділянок.

Місцевий суд дійшов висновку, що справи є пов'язаними. На питання визначення правового статусу земельних ділянок повинен дати відповідь суд у іншій справі № 925/1438/22, а у даній справі суд не може робити власні висновки з даного приводу, бо зв'язаний предметом спору лише про стягнення грошових коштів, а визначеність суду у питанні щодо сформованості та реєстрації вказаних земельних ділянок станом на період виникнення конфлікту між сторонами є першочерговим і від нього залежить правильне вирішення спору, тому об'єктивно неможливо здійснювати розгляд даної справи до набрання законної сили рішенням у іншій справі, що є підставою для зупинення провадження у справі.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 10.05.2023 ухвалу Господарського суду Черкаської області від 02.02.2023 залишив без змін.

У касаційному порядку постанова апеляційного суду не переглядалася.

Зупинення провадження відповідно до пункту 5 частини першої статті 227 ГПК України можливе до **вирішення саме іншої справи, а не в разі оскарження судових рішень в тій же справі** (у справі № 910/19369/15 КГС ВС постановою від 17.01.2024 ухвалу Північного апеляційного господарського суду від 11.10.2023 скасував, справу передав для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції).

Відповідно до **пункту 7 частини першої статті 228 ГПК України** суд може за заявою учасника справи, а також з власної ініціативи зупинити провадження у справі у випадку перегляду судового рішення у подібних правовідносинах (в іншій справі) у **касаційному порядку палатою, об'єднаною палатою, ВП ВС**. З питань, зазначених у цій статті, суд постановляє ухвалу. Провадження у справі зупиняється у випадку, встановленому пунктом 7 частини першої статті 228 цього Кодексу - до закінчення перегляду в касаційному порядку (пункт 11 частини першої статті 229 ГПК України).

Під подібними правовідносинами необхідно розуміти такі рішення, де подібними (тотожними, аналогічними) є предмети спору, підстави позову, зміст позовних вимог і встановлені судом фактичні обставини, а також наявне однакове матеріально-правове регулювання спірних правовідносин (правова позиція міститься у постановках ВП ВС від 19.05.2020 у справі № 910/719/19, від 19.06.2018 у справі № 922/2383/16, від 16.05.2018 у справі № 910/5394/15-г, від 16.01.2019 у справі № 757/31606/15-ц).

У справі **№ 927/852/22** місцевий суд дійшов хибного висновку про наявність підстав для зупинення провадження у справі на підставі пункту 7 частини першої статті 228 ГПК України. Господарський суд Чернігівської області ухвалою від 21.09.2023 зупинив провадження у даній справі до закінчення перегляду ОП КГС справи № 918/686/21.

Місцевий господарський суд дійшов висновку про те, що правовідносини у справі № 918/686/21 та у даній справі є подібними, тому для надання правової оцінки правовідносинам у даній справі має значення правовий висновок ОП КГС у справі № 918/686/21 як такий, що сприятиме забезпеченню єдності судової практики, дотриманню принципу верховенства права, складовою якої є юридична визначеність, та принципу пропорційності, з урахуванням того, що постанова КГС ВС є остаточною і виступає джерелом формування судової практики.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 12.12.2023 ухвалу місцевого суду скасував, матеріали справи передав на розгляд до суду першої інстанції.

Апеляційний суд зазначив, що предметом позову у справі № 918/686/21 є стягнення заборгованості з лютого по березень 2021, а у даній справі позивачем заявлена до стягнення заборгованість за травень, липень, вересень 2021. Порядок визначення маржинальної ціни придбання/продажу природного газу у даний період є відмінним від того періоду, який є у справі № 918/686/21. Таким чином, дана справа не є подібною зі справою № 918/686/21, оскільки правовідносини щодо визначення маржинальної ціни мають різне правове регулювання.

Крім цього, з огляду на відмінне правове регулювання, відмінними також є і первинні документи, на підставі яких визначалась маржинальна ціна,

за якою розраховувалась плата за добові небаланси, стягнення якої є предметом розгляду у даній справі. Тобто, обставини, встановлення яких входить до предмету доказування у даній справі є відмінними від тих обставин, які досліджуються судом у справі № 918/686/21.

Отже, підстави перегляду та матеріально-правове регулювання спірних правовідносин не є подібними підставам позову та правовому регулюванню спірних правовідносин у даній справі.

У касаційному порядку постанова апеляційного суду не переглядалася.

Розгляд справ у порядку спрощеного позовного провадження

Відповідно до **статті 247 ГПК України** у порядку спрощеного позовного провадження розглядаються малозначні справи. У порядку спрощеного позовного провадження може бути розглянута будь-яка інша справа, віднесена до юрисдикції господарського суду, за винятком справ, зазначених у частині четвертій цієї статті.

При вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного або загального позовного провадження суд враховує: ціну позову; значення справи для сторін; обраний позивачем спосіб захисту; категорію та складність справи; обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо; кількість сторін та інших учасників справи; чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес; думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження.

У порядку спрощеного позовного провадження не можуть бути розглянуті справи: про банкрутство; за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство; у спорах, які виникають з корпоративних відносин, та спорах з правочинів щодо корпоративних прав (акцій); у спорах щодо захисту прав інтелектуальної власності, крім справ про стягнення грошової суми, розмір якої не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; у спорах, що виникають з відносин, пов'язаних із захистом економічної конкуренції, обмеженням монополізму в господарській діяльності, захистом від недобросовісної конкуренції, крім випадків, передбачених статтею 252-1 цього Кодексу; у спорах між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних такою посадовою особою юридичній особі її діями (бездіяльністю); у спорах щодо приватизації державного чи комунального майна; в яких ціна позову перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; інші вимоги, об'єднані з вимогами у спорах, вказаних у пунктах 3-8 цієї частини.

Суд відмовляє у розгляді справи за правилами спрощеного позовного провадження або постановляє ухвалу про розгляд справи за правилами

загального позовного провадження, якщо після прийняття судом до розгляду заяви позивача про збільшення розміру позовних вимог або зміни предмета позову, відповідна справа не може бути розглянута за правилами спрощеного позовного провадження.

Згідно з положеннями **статті 12 ГПК України** спрощене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Для цілей цього Кодексу малозначними справами є:

1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Позовна вимога про розірвання договору є вимогою немайнового характеру, що виключає можливість віднесення справи до категорії малозначних (подібний правовий висновок міститься у постанові КГС ВС від 24.11.2021 у справі № 910/17235/20).

Так у справі **№ 910/10977/21** Господарський суд міста Києва хоча і дійшов правильних висновків по суті спору, однак помилково розглянув справу у порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін, не врахувавши висновок КГС ВС, що заявлена позовна вимога про розірвання договору є вимогою немайнового характеру, що виключає можливість віднесення справи до категорії малозначних.

З огляду на це, Північний апеляційний господарський суд постановою від 22.02.2022 скасував рішення суду першої інстанції від 21.05.2021, яким позов було задоволено частково та визнано відсутнім право відповідача на нарахування та списання неустойки (штрафу, пені), та ухвалив нове рішення про задоволення позову в частині визнання відсутнім права відповідача на нарахування та списання неустойки (штрафу, пені).

КГС ВС постановою від 16.08.2022 постанову апеляційного суду залишив без змін.

Право апеляційного оскарження

Відповідно до **частин першої, другої статті 254 ГПК України** учасники справи, особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки, мають право подати апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції.

Учасники справи, особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції окремо від рішення суду лише у випадках, передбачених статтею 255 цього Кодексу. Оскарження ухвал

суду, які не передбачені статтею 255 цього Кодексу, окремо від рішення суду не допускається.

Водночас, ухвала про відмову у задоволенні заяви про вступ третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог, охоплюється пунктом 6 частини першої статті 255 ГПК України, який передбачає можливість оскарження в апеляційному порядку окремо від рішення суду першої інстанції ухвали про повернення заяви позивачеві (заявникові).

У справі № 925/632/19 Північний апеляційний господарський суд розглянувши апеляційну скаргу Білоуса Є.П. на ухвалу Господарського суду Черкаської області від 16.02.2023, ухвалою від 13.03.2023 повернув апеляційну скаргу на підставі пункту 4 частини п'ятої статті 260 ГПК України як таку, що подана на ухвалу, яка не підлягає оскарженню окремо від рішення суду.

Апеляційний суд мотивував тим, що частина перша статті 255 ГПК України містить вичерпний перелік ухвал, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення, і ухвала про відмову у задоволенні заяви про вступ у справу третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, у цьому переліку відсутня.

КГС ВС постановою від 19.06.2023 ухвалу апеляційного господарського суду від 13.03.2023 скасував, справу направив до Північного апеляційного господарського суду для продовження розгляду матеріалів апеляційної скарги Білоуса Є.П.

ВС, проаналізувавши приписи статей 49 та 180 ГПК України та ухвалу суду першої інстанції від 16.02.2023 на предмет можливості апеляційного оскарження окремо від рішення суду, вважав, що за змістом ухвала суду першої інстанції від 16.02.2023, якою відмовлено у прийнятті до розгляду позову Білоуса Є.П. про визнання неукладеним договору оренди землі від 20.04.2012 як самостійних вимог щодо предмета спору, охоплюється пунктом 6 частини першої статті 255 ГПК України (повернення заяви позивачеві (заявникові)), а значить може бути оскаржена в апеляційному порядку окремо від рішення суду.

ВС зазначив, що суд апеляційної інстанції дійшов помилкового висновку про неможливість оскаржити окремо від рішення суду ухвалу, що свідчить про порушення судом частини другої статті 254, пункту 6 частини першої статті 255 та пункту 4 частини п'ятої статті 260 ГПК України.

Окремо від рішення суду першої інстанції можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції про роз'яснення чи відмову у роз'ясненні судового рішення (пункт 20 частини першої статті 255 ГПК України).

Вказана норма є правозастосовною у випадках, коли заява про роз'яснення подана на судові рішення, яке підлягає примусовому виконанню в порядку, визначеному Законом України "Про виконавче провадження", та за

результатами розгляду якої суд здійснив розгляд заяви по суті та постановив ухвалу про роз'яснення чи відмову у роз'ясненні судового рішення.

У справі № 925/632/19 Північний апеляційний господарський суд розглянувши апеляційну скаргу ФГ "Петраківське" на ухвалу Господарського суду Черкаської області від 27.02.2023 (якою було відмовлено ФГ "Петраківське" у прийнятті до розгляду заяви про роз'яснення ухвали від 08.12.2022 за правилами статті 245 ГПК України), ухвалою від 13.03.2023 повернув апеляційну скаргу на підставі пункту 4 частини п'ятої статті 260 ГПК України як таку, що подана на ухвалу, яка не підлягає оскарженню окремо від рішення суду.

Судом апеляційної інстанції було встановлено, що скаржник звертається із апеляційною скаргою на ухвалу Господарського суду Черкаської області від 27.02.2023, якою відмовлено ФГ "Петраківське" у прийнятті до розгляду заяви про роз'яснення ухвали Господарського суду Черкаської області від 08.12.2022 за правилами статті 245 ГПК України.

Частина перша статті 255 ГПК України містить вичерпний перелік ухвал, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення і ухвала про відмову у прийнятті до розгляду заяви про роз'яснення судового рішення у цьому переліку відсутня.

Згідно з пунктом 4 частини п'ятої статті 260 ГПК України, апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом апеляційної інстанції якщо скаргу подано на ухвалу, що не підлягає оскарженню окремо від рішення суду.

Таким чином, виходячи з вищевикладеного, апеляційний суд дійшов висновку, що відповідно до вимог пункту 4 частини п'ятої статті 260 ГПК України апеляційна скарга ФГ "Петраківське" на ухвалу Господарського суду Черкаської області від 27.02.2023 не приймається до розгляду і підлягає поверненню скаржнику.

КГС ВС постановою від 19.06.2023 ухвалу апеляційного господарського суду від 13.03.2023 залишив без змін.

Прокурор не наділений повноваженнями щодо звернення до суду з апеляційною скаргою на рішення суду, прийняте за результатами розгляду заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.

Так, у справі № 925/1285/18 ухвалою Північного апеляційного господарського суду від 21.07.2022 відмовлено у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою прокурора на підставі пункту 1 частини першої статті 261 ГПК України.

Ухвала апеляційного суду мотивована тим, що прокурор не є учасником цієї справи і відповідно до положень процесуального законодавства не має особливого статусу, а отже не наділений повноваженнями щодо оскарження

судового рішення, прийнятого за результатами перегляду рішення за нововиявленими обставинами.

Апеляційним судом встановлено, учасниками даної справи є позивач – СФГ "Час" та відповідач – Вікторівська сільська рада (правонаступник – Маньківська селищна рада).

Натомість прокурор не вступав у справу під час розгляду спору по суті, відтак учасником справи не був.

Апеляційний суд також установив, що Маньківська селищна рада не приймала участь в судовому засіданні при прийнятті рішення Господарського суду Черкаської області від 14.04.2022, проте у письмових поясненнях визнала позов та не заперечувала проти задоволення заяви позивача про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. При цьому відповідач не скористався своїм правом на апеляційне оскарження названого судового рішення у строки, встановлені процесуальним законодавством.

КГС ВС постановою від 28.09.2022 ухвалу Північного апеляційного господарського суду від 21.07.2022 залишив без змін.

ВС зазначив оскільки прокурор не є учасником цієї справи і відповідно до положень процесуального законодавства не має особливого статусу та не наділений повноваженнями, зокрема, щодо звернення до суду з апеляційною скаргою на рішення суду, прийняте за результатами розгляду заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Ці недоліки не можуть бути усунені і прокурор не може звернутись зі скаргою до суду повторно, а тому суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого та правомірного висновку про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою прокурора.

Вирішення питання про відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою після спливу одного року з дня складання повного тексту судового рішення

Відповідно до **частини другої статті 261 ГПК України** незалежно від поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження, якщо апеляційна скарга подана після спливу одного року з дня складання повного тексту судового рішення, крім випадків:

- 1) подання апеляційної скарги особою, не повідомленою про розгляд справи або не залученою до участі в ній, якщо суд ухвалив рішення про її права, інтереси та (або) обов'язки;
- 2) пропуску строку на апеляційне оскарження внаслідок виникнення обставин непереборної сили.

Зазначений у частині другій статті 261 ГПК України річний строк є присічним і не застосовується лише у двох випадках, вказаних у даній нормі права.

У справі № **910/15120/20** за позовом ОСББ "Лазурний блюз" до ТОВ "ФК "Еверест", ухвалою Північного апеляційного господарського суду від 02.02.2023 відмовлено у відкритті апеляційної скарги ТОВ "Фінансова компанія "Еверест" на рішення Господарського суду міста Києва від 26.03.2021.

Суд апеляційної інстанції, з огляду на відповідні приписи процесуального закону, встановив, що ТОВ "ФК "Еверест" пропущено строк апеляційного оскарження рішення місцевого господарського суду більше ніж на рік, тому встановивши відсутність винятків визначених у пунктах 1, 2 частини другої статті 261 ГПК України дійшов висновку про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою ТОВ "ФК "Еверест" на рішення суду першої інстанції від 26.03.2021 з підстав частини другої статті 261 ГПК України.

КГС ВС постановою від 06.07.2023 ухвалу Північного апеляційного господарського суду від 02.02.2023 залишив без змін.

Для вирішення питання про відкриття апеляційного провадження, за апеляційною скаргою, поданою після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, важливо дослідити обставини повідомлення скаржника про дату, час та місце проведення судового засідання, за результатами яких було постановлено оскаржуване рішення.

У справі № **911/2498/18** Північний апеляційний господарський суд ухвалою від 19.01.2022 відмовив у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою ТОВ "Фінансова компанія "Фінтакт" на ухвалу Господарського суду Київської області від 27.11.2018 та постанову Господарського суду Київської області від 04.12.2018, клопотання ТОВ "Фінансова компанія "Фінтакт" про поновлення строку на апеляційне оскарження залишив без розгляду.

Апеляційний суд виходив з того, що оскільки оскаржувана ухвала постановлена 27.11.2018 та підписана 28.11.2018, а відтак строк апеляційного оскарження сплив 08.12.2021. Постанова про визнання боржника банкрутом прийнята 04.12.2018, підписана 05.12.2018, отже строк на апеляційне оскарження сплив 25.12.2018.

Апеляційна скарга на вказані судові рішення подана 13.01.2022, тобто скаржник пропустив встановлені статтею 256 ГПК України строки на звернення із апеляційною скаргою.

КГС ВС постановою від 12.05.2022 ухвалу Північного апеляційного господарського суду від 19.01.2022 скасував, справу направив до Північного апеляційного господарського суду на новий розгляд для вирішення питання про відкриття, відмову у відкритті апеляційного провадження чи повернення без розгляду апеляційної скарги скаргу ТОВ "Фінансова компанія "Фінтакт" на ухвалу Господарського суду Київської області від 27.11.2018 та постанову Господарського суду Київської області від 04.12.2018.

ВС зазначив, що суд апеляційної інстанції не встановив обставин того, чи був забезпечений кредитор ТОВ "Фінансова компанія "Фінтакт" повідомлений про дату, час та місце проведення судових засідань, за результатами яких було постановлено ухвалу Господарського суду Київської області від 27.11.2018 та постанову Господарського суду Київської області від 04.12.2018 у даній справі, і беручи до уваги те, що з моменту порушення провадження у справі про банкрутство права забезпеченого кредитора можуть вважатися порушеними.

Розгляд апеляційної скарги, що надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи

Відповідно до **статті 272 ГПК України** якщо апеляційна скарга надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи, і особа, яка подала скаргу, не була присутня під час апеляційного розгляду справи, суд розглядає відповідну скаргу за правилами цієї глави. У випадку відкриття апеляційного провадження за такою скаргою суд апеляційної інстанції може зупинити дію раніше прийнятої ним постанови та рішення суду першої інстанції, що оскаржується. За результатами розгляду апеляційної скарги суд приймає постанову відповідно до статті 282 цього Кодексу. При цьому за наявності підстав може бути скасовано раніше прийняту постанову суду апеляційної інстанції. Суд апеляційної інстанції розглядає скаргу, вказану в частині першій цієї статті, в межах доводів, які не розглядалися під час апеляційного розгляду справи за апеляційною скаргою іншої особи. Суд відмовляє у відкритті провадження за апеляційною скаргою, поданою відповідно до частини першої цієї статті, якщо суд розглянув наведені у ній доводи під час апеляційного розгляду справи за апеляційною скаргою іншої особи.

Судове рішення повинно стосуватися прав та інтересів особи, яка подає скаргу в порядку статті 272 ГПК України. В протилежному випадку - апеляційне провадження підлягає закриттю на підставі пункту 3 частини першої статті 264 ГПК України.

У справі **№ 911/2780/20** за позовом Клеца С.С., Дячка І.О., Броністовського С.Ю. до ТОВ "Регіональні ресурси", Красножен В.П., Довбенко О.Л., Сураєвої Л.П., за участю третіх осіб: Державного реєстратора Фастівської районної державної адміністрації Загоруйко Я.О., Приватного нотаріуса Ірпінського міського нотаріального округу Іщук І.В. про визнання недійсним рішення учасника, визнання недійсним правочину, визнання недійсним рішення, скасування записів про державну реєстрацію, витребування часток у статутному капіталі, визначення розміру статутного капіталі та розмірів часток учасників у такому товаристві ухвалою Північного апеляційного господарського суду від 30.11.2022 закрито апеляційне провадження за апеляційною скаргою Ленівенка А.М. на рішення Господарського суду Київської області від 16.09.2021.

Ухвала мотивована тим, що скаргник не є учасником ТОВ "Регіональні ресурси", а факт набуття корпоративних прав його дружиною Сураєва Л.П. (у період шлюбу) автоматично не породжує набуття ним особисто тих самих корпоративних прав.

Апеляційний суд зазначив що у судовому рішенні, яке оскаржується, не вказано про права та (або) обов'язки Ленівенка А.М. Мотивувальна та резолютивна частини рішення не містять висновків про його права та (або) обов'язки, у зв'язку з чим він не набув статусу суб'єкта апеляційного оскарження.

КГС ВС постановою від 16.03.2023 ухвалу Північного апеляційного господарського суду від 30.11.2022 залишив без змін.

ВС зазначив що Сураєва Л.П. реалізувала своє право на апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції в цій справі та право на касаційне оскарження постанови суду апеляційної інстанції. Сураєва Л.П. зверталася до апеляційного господарського суду з апеляційною скаргою та до суду касаційної інстанції з касаційною скаргою. Процесуальні дії Сураєвої Л.П. були спрямовані на захист своїх корпоративних прав та на захист прав набувача спірної частки статутного капіталу ТОВ "Регіональні ресурси". Отже, Сураєва Л.П. діяла в цій справі в спільних інтересах: своїх та свого чоловіка, як набувачів частки в статутному капіталі ТОВ "Регіональні ресурси", у спорі з власниками часток про, зокрема, їх витребування та переведення прав покупця.

Права одного з подружжя (Ленівенка А.М.), який не був стороною договору купівлі-продажу частки в статутному капіталі від 10.09.2020, при розгляді справи про витребування частки і не пред'явленні до нього позовних вимог, не порушуються, оскільки ці права захищаються тим з подружжя, який уклав договір, і є відповідачем у справі.

З огляду на викладене, закриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою Ленівенка А.М. на підставі пункту 3 частини першої статті 264 ГПК України є правомірним.

Подану в порядку статті 272 ГПК України апеляційну скаргу суд апеляційної інстанції розглядає **виключно в межах доводів, які не розглядалися до цього апеляційним судом.**

Метою названої статті є недопущення перегляду судом апеляційної інстанції судового рішення суду першої інстанції з мотивів, які були вже предметом розгляду за первісно поданою апеляційною скаргою. Належною підставою для відмови у відкритті апеляційного провадження згідно з частиною п'ятою статті 272 ГПК України є встановлення тотожності висновків, викладених у первісній апеляційній скарзі, постанові суду апеляційної інстанції, тим мотивам, що їх викладено особою - апелянтом, яка подає апеляційну скаргу згідно зі статтею 272 ГПК України.

Тотожність висновків, викладених у первісній постанові суду апеляційної інстанції, тим мотивам, що їх викладено особою - апелянтом, яка подає апеляційну скаргу згідно зі статтею 272 ГПК України, визначається шляхом логічного співставлення відповідних аргументів та їх змістовним співпадінням (подібні правові висновки сформовані у постановвах КГС ВС від 15.07.2020 у справі № 910/25520/13, від 20.01.2021 у справі № 913/567/19, від 12.02.2021 у справі № 913/567/19).

Так у справі № 927/818/22 за позовом ТОВ "ГК "Нафтогаз України" до Відділу освіти, культури, туризму, сім'ї, молоді та спорту Киселівської сільської ради Чернігівського району Чернігівської області про стягнення 1 934 206 грн, Північний апеляційний господарський суд у своїй постанові від 25.07.2023 наголосив на тому що рішення суду першої інстанції в частині правомірності та розміру, на який підлягає зменшенню сума заявленої позивачем пені за клопотанням відповідача, вже переглядалося Північним апеляційним господарським судом під час розгляду апеляційної скарги ТОВ "ГК "Нафтогаз України" на рішення Господарського суду Чернігівської області від 12.12.2022 у даній справі.

Постановою Північного апеляційного господарського суду від 13.02.2023 у справі апеляційну скаргу ТОВ "ГК "Нафтогаз України" на рішення Господарського суду Чернігівської області від 12.12.2022 у даній справі залишено без задоволення, рішення Господарського суду Чернігівської області від 12.12.2022 в оскаржуваній частині залишено без змін.

Суд, приймаючи названу постанову, врахував під час перегляду справи усі обставини, на які відповідач посилався як на підставу для зменшення розміру заявленої до стягнення пені та погодився із висновком суду першої інстанції щодо зменшення нарахованої суми пені на 90 % від розрахованої позивачем та в цій частині відхилив доводи апеляційної скарги ТОВ "ГК" Нафтогаз України".

Відповідач, у свою чергу, в апеляційній скарзі не посилається на жодні інші обставини для зменшення суми пені (відмови у її стягненні в повному обсязі) ніж ті, які вже були оцінені судом апеляційної інстанції у постанові від 13.02.2023 у даній справі.

З огляду на наведене та враховуючи зміст частини четвертої статті 272 ГПК України, наразі відсутні підстави для повторного перегляду рішення місцевого господарського суду в частині суми пені, що підлягає стягненню з відповідача на користь позивача.

Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами

Відповідно до частини першої статті 320 ГПК України рішення, постанови та ухвали господарського суду, Вищого суду з питань інтелектуальної власності, якими закінчено розгляд справи, а також ухвали у

справах про банкрутство (неплатоспроможність), які підлягають оскарженню у випадках, передбачених Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими або виключними обставинами.

Згідно з пунктом 1 частини другої статті 320 ГПК України підставою для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами є істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи.

З вказаної підстави заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами може бути подано учасниками справи протягом тридцяти днів з дня, коли особа дізналася або могла дізнатися про існування таких обставин (пункт 1 частини першої статті 321 ГПК України.)

Статтею 322 ГПК України визначено вимоги до форми та змісту заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Відповідно до частини третьої статті 323 ГПК України до заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими чи виключними обставинами, яка не оформлена відповідно до вимог статті 322 цього Кодексу, а також подана особою, яка відповідно до частини шостої статті 6 цього Кодексу зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не зареєструвала його, застосовуються положення статті 174 цього Кодексу.

На стадії вирішення питання відповідності заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами вимогам статті 322 ГПК України процесуальним законом передбачено можливість залишити заяву без руху в разі пропуску строку встановленого пунктом 1 частини першої статті 321 ГПК України.

Водночас у справі № 910/5900/19 Господарський суд міста Києва ухвалою від 25.08.2022 заяву про перегляд рішення Господарського суду міста Києва від 19.08.2019 за нововиявленими обставинами на підставі частини другої статті 118 ГПК України залишив без розгляду, оскільки заяву подано із пропуском строку, встановленого пунктом 1 частини першої статті 321 ГПК України.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 06.04.2023 ухвалу Господарського суду міста Києва від 25.08.2022 скасував; справу направив до суду першої інстанції для вирішення питання щодо відкриття провадження про перегляд рішення Господарського суду міста Києва від 19.08.2019 за нововиявленими обставинами.

Суд апеляційної інстанції у своїй постанові зауважив, що на стадії вирішення питання відповідності такої заяви вимогам статті 322 ГПК України процесуальним законом передбачено можливість залишити її без руху

відповідно до статті 174 цього Кодексу у разі пропуску процесуального строку.

У своїх мотивах апеляційним судом враховано правовий висновок ВС щодо застосування процесуальних норм у подібних правовідносинах, викладений в ухвалі від 15.12.2022 у справі № 910/7252/18.

КГС ВС постановою від 09.08.2023 постанову Північного апеляційного господарського суду від 06.04.2023 залишив без змін, зазначивши що ГПК України не встановлює заборони щодо поновлення строку, визначеного пунктом 1 частини першої статті 321 цього Кодексу, на відміну від присічних (таких, що не можуть бути поновлені) строків, передбачених частиною другою цієї статті (згідно частини третьої статті 321 ГПК України).

Для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами такі обставини мають бути істотними для розгляду справи, тобто їх врахування мало б наслідком прийняття іншого судового рішення, ніж було прийнято.

У справі № 910/4216/20 Північний апеляційний господарський суд ухвалою від 01.03.2023 відмовив у задоволенні заяви ДП "Енергоринок" про перегляд постанови Північного апеляційного господарського суду від 30.11.2021 за нововиявленими обставинами у справі, і залишив її в силі.

Відмовляючи у задоволенні заяви суд апеляційної інстанції виходив з того, що наведені відповідачем у його заяві обставини за своєю суттю не є істотними для вирішення цього спору, а відтак не мають усієї сукупності характерних ознак існування нововиявлених обставин. Наведене виключає можливість перегляду постанови Північного апеляційного господарського суду від 30.11.2021 в порядку статті 320 ГПК України. Апеляційний господарський суд зазначив, що доводи заявника щодо ймовірного зв'язку між повідомленням про підозру судді Куксову В.В. та прийняттям судом у його складі вищезазначеної постанови не відповідають встановленим чинним процесуальним законодавством підставам для перегляду рішення за нововиявленими обставинами. Також представником ДП "Енергоринок" не обґрунтовано та не надано доказів на підтвердження причинно-наслідкового зв'язку між повідомленням судді Куксову В.В. про підозру у вчиненні злочину та прийняттям Північним апеляційним господарським судом постанови від 30.11.2021. Отже, виходячи з аналізу сукупності усіх необхідних ознак існування нововиявлених обставин, викладена відповідачем обставина повідомлення судді Куксову В.В. про підозру у вчиненні злочину, що визначена заявником як нововиявлена, не є істотною для розгляду цієї справи, оскільки не впливає на юридичну оцінку обставин, здійснену Північним апеляційним господарським судом при прийнятті постанови від 30.11.2021 у справі № 910/4216/20. Тобто при її врахуванні вона не буде мати визначального впливу на той результат розгляду цієї справи, який викладений у вказаному судовому рішенні.

КГС ВС погодився з таким висновком та постановою від 24.04.2023 ухвалу Північного апеляційного господарського суду від 01.03.2023 залишив без змін.

Процесуальні дії суду під час оголошення сигналу "повітряної тривоги"

При вирішенні питання про наявність підстав для відкладення розгляду справи, у якій на початок судового засідання оголошено сигнал "повітряна тривога", господарський суд має керуватися пріоритетом збереження життя і здоров'я людини, а обов'язком суду є сприяти учасникам судового процесу в реалізації ними процесуальних прав, зокрема на участь у судовому розгляді, та виходити з того, що відсутній учасник справи не з'явився в судове засідання з об'єктивних і поважних причин, за відсутності клопотання про розгляд справи за його відсутності.

При цьому обставини оголошення сигналу "повітряна тривога" у певному регіоні слід вважати загальновідомими, тобто такими що не потребують доказування, а неявка у судове засідання учасників справи може бути спричинена такою надзвичайною ситуацією, яка об'єктивно унеможлиблює завчасне подання клопотання про відкладення розгляду справи з цих причин.

У справі № 910/2116/21 (910/12050/21) Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду постановою від 22.12.2022 постанову Північного апеляційного господарського суду від 17.10.2022 скасував, справу направив на новий розгляд до апеляційного суду, оскільки суд апеляційної інстанції розглянув справу за відсутності представників її учасників, не врахувавши, що на час початку судового засідання у цій справі було оголошено "повітряну тривогу" і охорона Північного апеляційного господарського суду не допускала учасників справ до приміщення суду.

Касаційний суд зазначив, що системний аналіз статей 2, 42, 202, 270 у поєднанні з приписами статті 201 ГПК України засвідчує, що господарський суд після відкриття судового засідання має надати оцінку усім відомим йому обставинам і причинам неявки учасників справи, відтак вирішити питання щодо наявності підстав для відкладення розгляду справи з дотриманням балансу процесуальних гарантій розумності строків розгляду справи судом та забезпечення прав особи на судовий захист та участі у своїй справі, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, рівності всіх учасників перед законом і судом.

Чинним законодавством України у сфері цивільного захисту передбачений чіткий алгоритм поведінки громадян та відповідні повноваження органів державної влади, місцевого самоврядування, керівників підприємств і організацій усіх форм власності у випадку виникнення надзвичайної ситуації. Шляхом відповідних оповіщень (сигналів і повідомлень) органи управління

цивільного захисту до мешканців населених пунктів інформацію про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, повітряної тривоги, аварій, катастроф, епідемій, пожеж тощо. Після отримання таких оповіщень громадяни мають діяти відповідно до наданих інструкцій та правил цивільного захисту. Зокрема, припинити роботу та вжити необхідних заходів безпеки.

Судами запроваджено локальні заходи (план, порядок дій, розпорядження) щодо інформування про сигнал "повітряна тривога" та реагування задля збереження життя і здоров'я суддів, працівників апарату та відвідувачів суду, зокрема для їх негайного переходу до укриття.

При вирішенні питання про наявність підстав для відкладення розгляду справи, у якій на початок судового засідання оголошено сигнал "повітряна тривога" господарський суд має керуватися пріоритетом збереження життя і здоров'я людини, а обов'язком суду є сприяти учасникам судового процесу в реалізації ними процесуальних прав, зокрема на участь у судовому розгляді, та виходити з того, що відсутній учасник справи не з'явився в судове засідання з об'єктивних і поважних причин, за відсутності клопотання про розгляд справи за його відсутності.

Обставини оголошення сигналу "повітряна тривога" у певному регіоні слід вважати загальновідомими, тобто такими що не потребують доказування, а неявка у судові засідання учасників справи може бути спричинена такою надзвичайною ситуацією, яка об'єктивно унеможливило завчасне подання клопотання про відкладення розгляду справи з цих причин.

У визначеній ухвалами Північного апеляційного господарського суду час розгляду даної справи тривала "повітряна тривога", що підтверджується даними з вебсайту "м. Київ - історія тривог". До того ж, на офіційній вебсторінці суду на порталі "Судова влада України" та сторінці суду у соціальній мережі "Facebook" було розміщено повідомлення про запровадження 17.10.2022 режиму дистанційної роботи у суді, а розпорядженням голови суду було рекомендовано суддям утриматись від розгляду справ у відкритих судових засіданнях за участю учасників судового процесу.

Через оголошення повітряної тривоги 17.10.2022 призначені на зазначену дату судові засідання у відповідний час Північним апеляційним господарським судом були зняті з розгляду.

Апеляційний суд повинен був врахувати, що представники сторін з об'єктивних і поважних причин не змогли з'явитися до суду, так само як і подати клопотання про відкладення судового розгляду з цих причин, тому, за надзвичайної ситуації мав вирішити питання про відкладення розгляду справи, застосувавши відповідні процесуальні норми крізь призму загальних засад господарського судочинства, дотримання гарантій прав особи на участь у розгляді її справи, а також обов'язку суду сприяти учасникам судового процесу в реалізації ними процесуальних прав.

Зважаючи на викладене, Верховний Суд вважав передчасним завершення апеляційного перегляду справи у першому судовому засіданні 17.10.2022 за відсутності представників сторін, які не мали можливості з'явитися у судовому засіданні з поважних причин через оголошення сигналу "повітряна тривога", що свідчить про неналежне виконання апеляційним судом обов'язків із забезпечення всебічності, повноти і справедливості судового розгляду.

У наступній справі № 925/1368/20 (925/389/22) суд апеляційної інстанції, враховуючи правову позицію, яка викладена у постанові Верховного Суду від 22.12.2022 у справі № 910/2116/21 (910/12050/21), встановив порушення судом першої інстанції норм процесуальної права, що полягає в тому, що місцевим судом прийнято оскаржуване рішення під час оголошення сигналу "повітряної тривоги" за відсутності учасників провадження. Північний апеляційний господарський суд постановою від 29.03.2023 рішення Господарського суду Черкаської області від 11.10.2022 скасував, прийняв нове рішення про задоволення позову. У касаційному порядку постанова апеляційного суду не переглядалася.

Застосування пункту 17.10, 17.12 Розділу XI "Перехідні положення" ГПК України

Згідно із частиною четвертою статті 262 ГПК України питання про витребування матеріалів справи вирішується в ухвалі про відкриття апеляційного провадження.

Відповідно до підпунктів 17.10-17.12 пункту 17 Розділу XI "Перехідні положення" ГПК України до визначення Положенням про ЄСІТС та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів), можливості вчинення передбачених цим Кодексом дій з використанням підсистем (модулів) ЄСІТС у разі подання апеляційної скарги на ухвали суду першої інстанції, передбачені пунктами 1, 6-8, 10, 12-14, 17, 19, 21, 31-33 частини першої статті 255 цього Кодексу (крім ухвал про відмову у прийнятті або повернення зустрічного позову, про відмову у прийнятті або повернення позову **третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору**, ухвал про зупинення провадження у справі, **які подані з пропуском строку на їх оскарження**), чи подання касаційної скарги на ухвали суду апеляційної інстанції (крім ухвал щодо забезпечення позову, зміни заходу забезпечення позову, щодо зустрічного забезпечення, ухвал про зупинення провадження у справі, які подані з пропуском строку на їх оскарження, про накладення штрафу в порядку процесуального примусу, окремих ухвал) – до суду апеляційної або касаційної інстанції передаються всі матеріали.

В інших випадках – до суду апеляційної або касаційної інстанції передаються **копії матеріалів**, необхідних для розгляду скарги. У разі

необхідності суд апеляційної або касаційної інстанції може витребувати також копії інших матеріалів справи.

Подання апеляційних або касаційних скарг на ухвали суду першої або апеляційної інстанції не перешкоджає продовженню розгляду справи цим судом, крім випадків, коли до суду апеляційної або касаційної інстанції передаються всі матеріали справи. У разі подання апеляційної скарги на ухвалу, що не підлягає оскарженню окремо від рішення суду, суд першої інстанції повертає її заявнику, про що постановляє ухвалу, яка не підлягає оскарженню.

Суд зобов'язаний зупинити провадження у справі до перегляду ухвали у справі в порядку апеляційного чи касаційного провадження, якщо відповідно до підпункту 17.10 цього підпункту до суду апеляційної чи касаційної інстанції направляються всі матеріали справи.

Так, у справі № 920/717/23 апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції **про повернення позову третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору** від 09.10.2023 (повний текст складений та підписаний суддею 11.10.2023) надійшла до апеляційного суду 24.10.2023.

Північний апеляційний господарський суд, з огляду на відсутність матеріалів справи, що унеможливило розгляд поданої апеляційної скарги, ухвалою від 25.10.2023 витребував у Господарського суду Сумської області **матеріали справи** та відклав вирішення питання щодо можливості відкриття, повернення, залишення без руху або відмови у відкритті апеляційного провадження до надходження даної справи з суду першої інстанції.

Після надходження матеріалів справи, суд апеляційної інстанції дійшов висновку про відповідність апеляційної скарги вимогам, які зазначені у статті 258 ГПК України, підстав для її повернення та відмови у відкритті апеляційного провадження не встановив (зокрема, і щодо пропуску строку на апеляційне оскарження), у зв'язку з чим ухвалою від 21.11.2023 відкрив апеляційне провадження.

Із аналогічних підстав Північним апеляційним господарським судом ухвалою від 26.10.2023 також було витребувано всі матеріали справи № 920/716/23.

Водночас у справі № 920/718/23 за аналогічних обставин Північний апеляційний господарський суд ухвалою від 30.10.2023 з метою розгляду апеляційної скарги від 24.10.2023 на ухвалу суду першої інстанції від 09.10.2023 (повний текст складений та підписаний суддею 11.10.2023) **про повернення позову третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору**, витребував у суду першої інстанції **копії матеріалів справи**.

Суд першої інстанції, керуючись положеннями підпунктів 17.10, 17.12 пункту 17 Розділу XI "Перехідні положення" ГПК України, ухвалою від 01.11.2023 вирішив надіслати до суду апеляційної інстанції всі матеріали справи та зупинити провадження у справі до перегляду ухвали в порядку апеляційного провадження.

Не погоджуючись із прийнятою ухвалою, позивач звернувся до Північного апеляційного господарського суду з апеляційною скаргою, в якій просив скасувати ухвалу місцевого господарського суду від 01.11.2023 та прийняти нове рішення, яким матеріали справи направити до суду першої інстанції для продовження розгляду.

Постановою Північного апеляційного господарського суду від 13.12.2023 ухвалу суду від 01.11.2023 було скасовано, матеріали справи передано на розгляд до Господарського суду Сумської області.

Апеляційний суд зазначив, що чинним ГПК України визначено, що в разі оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції про повернення позову третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, **до суду апеляційної інстанції направляються копії матеріалів справи, необхідних для розгляду скарги.** При цьому вимогами процесуального законодавства також визначено, що суд апеляційної інстанції в разі необхідності може витребувати також копії інших матеріалів справи.

Ухвалою Північного апеляційного господарського суду від 30.10.2023 було витребувано з Господарського суду Сумської області копії матеріалів справи, що необхідні для розгляду апеляційної скарги на ухвалу від 09.10.2023, однак, судом першої інстанції **за власною ініціативою** було направлено до суду апеляційної інстанції всі матеріали справи, що й стало підставою для зупинення провадження.

Враховуючи викладене вище, суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що у суду першої інстанції **не було підстав, передбачених чинним процесуальним законодавством, для направлення до суду апеляційної інстанції всіх матеріалів справи,** і відповідно були відсутні підстави для зупинення провадження у справі.

З огляду на зазначену судову практику Північного апеляційного господарського суду вбачається необхідним визначити єдині правові підходи у застосуванні приписів підпункту 17.10 пункту 17 Розділу XI "Перехідні положення" ГПК України, зокрема щодо вирішення питання про необхідність передачі до суду апеляційної інстанції **всіх матеріалів справи** або лише **копій матеріалів,** необхідних для розгляду скарги, у разі подання апеляційної скарги на ухвалу суду першої інстанції:

- про відмову у прийнятті або повернення зустрічного позову;
- про відмову у прийнятті або повернення позову третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору;
- про зупинення провадження у справі;
- у випадках, коли цю скаргу подано **в межах строку на апеляційне оскарження,** або коли її подано з пропуском такого строку.

Проблемні питання, що виникли під час застосування положень ГПК України, які були надані місцевими судами.

1. Необхідність визначення єдиних правових підходів у застосуванні приписів підпункту 17.10 пункту 17 Розділу XI "Перехідні положення" ГПК України, зокрема щодо вирішення питання про необхідність передачі до суду апеляційної інстанції всіх матеріалів справи або лише копій матеріалів, необхідних для розгляду скарги, у разі подання апеляційної скарги на ухвалу суду першої інстанції:

про відмову у прийнятті або повернення зустрічного позову;

про відмову у прийнятті або повернення позову третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору;

про зупинення провадження у справі;

у випадках, коли цю скаргу подано в межах строку на апеляційне оскарження, або коли її подано з пропуском такого строку.

2. Положення статті 246 ГПК України свідчать про можливість постановлення окремої ухвали щодо юридичної особи, якщо суд при вирішенні спору виявить порушення законодавства або недоліки у діяльності такої юридичної особи, а також щодо державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця та направити її органам, до повноважень яких входить притягнення вказаних осіб до дисциплінарної відповідальності, або органу досудового розслідування, якщо суд дійде висновку про наявність у діях (бездіяльності) таких осіб ознак кримінального правопорушення; щодо свідка, експерта чи перекладача у разі виявлення під час розгляду справи відповідно неправдивих показань, неправдивого висновку експерта чи неправильного перекладу, подробиць доказів та направляє її прокурору чи органу досудового розслідування. Водночас, процесуальним законом не регламентовано механізму реагування суду на незаконні дії правоохоронного органу.

Приклади не виконаних судових рішень з відповідними обґрунтуваннями: у справі № 04/01/5026/1089/2011: ухвали Господарського суду Черкаської області від 05.12.2019, від 08.01.2020, від 24.02.2020, окрема ухвала від 01.09.2020; у справі № 925/439/22: окрема ухвала від 25.07.2022; у справі № 925/1961/14: ухвали Господарського суду Черкаської області від 09.07.2020, від 29.07.2020, від 13.08.2020, від 31.03.2021, від 30.04.2021, від 19.05.2021, від 12.08.2021, від 29.08.2022, від 26.09.2022; окремі ухвали Господарського суду Черкаської області від 16.08.2021, від 05.05.2021; дві постанови Північного апеляційного господарського суду від 23.11.2022.

З огляду на вказане, як має діяти господарський суд, якщо правоохоронні органи не виконують вимоги окремої ухвали суду?

3. Положеннями ГПК України не передбачена можливість продовження строку розгляду справи. Водночас, у зв'язку із воєнним станом в Україні, а саме численними сигналами повітряної тривоги та стабілізаційними вимкненнями електричної енергії, виникає необхідність у більш тривалому розгляді справи.

Враховуючи зазначене, пропонуємо нормативно врегулювати питання щодо можливості продовження строку розгляду справи.

4. Відповідно до статті 221 ГПК України якщо сторона з поважних причин не може до закінчення судових дебатів у справі подати докази, що підтверджують розмір понесених нею судових витрат, суд за заявою такої сторони, поданою до закінчення судових дебатів у справі, може вирішити питання про судові витрати після ухвалення рішення по суті позовних вимог. Для вирішення питання про судові витрати суд призначає судове засідання, яке проводиться не пізніше п'ятнадцяти днів з дня ухвалення рішення по суті позовних вимог.

Водночас, згідно із статтею 244 ГПК України суд, що ухвалив рішення, може за заявою учасників справи чи з власної ініціативи ухвалити додаткове рішення. Суд, що ухвалив рішення, ухвалює додаткове судове рішення в тому самому складі протягом десяти днів з дня надходження відповідної заяви. Додаткове судове рішення ухвалюється в тому самому порядку, що й судове рішення.

При цьому, у разі подання стороною, після ухвалення постанови, заяви про розподіл судових витрат з одночасним поданням доказів, що підтверджують їх розмір існує проблема яку норму ГПК України треба застосовувати чи статтю 221 ГПК України, чи статтю 244 ГПК України. В свою чергу, строк розгляду заяв згідно вказаних норм, також різний - п'ятнадцять або десять днів.

5. Згідно із частиною восьмою статті 260 ГПК України зазначено, що копія ухвали про повернення апеляційної скарги надсилається учасникам справи у порядку, визначеному статтею 242 цього Кодексу. Скаржнику надсилається копія ухвали про повернення апеляційної скарги разом з апеляційною скаргою та доданими до скарги матеріалами. Копія апеляційної скарги залишається в суді апеляційної інстанції.

У зв'язку із недоцільністю зберігання в апеляційному суді копії апеляційної скарги та відсутністю в Північному апеляційному господарському суді архіву, доцільно змінити вказану норму та зазначити, що копія апеляційної скарги надсилається до суду першої інстанції для доручення до матеріалів справи.

Висновки

За результатами здійсненого узагальнення можна зробити такі висновки. Суди здебільшого правильно застосовувались положення ГПК України під час вирішення судових справ, водночас траплялись помилки.

Найчастіше підставами скасування судових рішень господарських судів першої інстанції було: неправильне застосування положень статей 20, 42, 99, 136, 137, 174, 226, 228 ГПК України.

Зокрема, вживаючи заходи забезпечення позову, суди не здійснювали оцінки обґрунтованості доводів заявника щодо необхідності вжиття відповідних заходів; вживали заходи забезпечення позову, які не передбачені чинним законодавством або були тотожними до позовних вимог у справі.

Крім того, суди повертали позовні заяви на підставі обставин, які не підлягали з'ясуванню на стадії відкриття провадження, а підлягали оцінці на стадії підготовки провадження або під час розгляду справи по суті; залишали позовну заяву без розгляду без належного встановлення правових підстав; не наводили обґрунтувань необхідності призначення у справі судової експертизи тощо.

З метою формування єдиної судової практики, вбачається доцільним довести до відома місцевих судів матеріали проведеного узагальнення для їх вивчення та практичного використання.

**Голова
Північного апеляційного
господарського суду**

Олег ХРИПУН